

cultureon

Gemeentegids Cultuurbeleid

April 2022

Over Cultureon

Cultureon is een netwerk voor professionals in de culturele sector die zelf niet creëren maar voorwaarden scheppen, zodat kunstenaars, musici, dansers, theatermakers en dichters hun werk kunnen maken. Onze drijfveer is om beter te worden in ons vak om zo de sector van binnenuit te versterken. We ontmoeten elkaar en leren van elkaar. Dat doen we online en tijdens onze kennissessies en netwerkbijeenkomsten. Cultureon biedt kennis en netwerk voor jouw ontwikkeling als professional.

Bij Cultureon ontmoet je mensen uit de sector die voor dezelfde uitdagingen staan in de praktijk. We bundelen onze krachten om van elkaar te leren. Hier vind je inspirerende verhalen en slimme oplossingen. Het netwerk van Cultureon is sector-breed en brengt de kennis van kleinere en grotere organisaties en overheden samen. We signaleren ontwikkelingen in de sector, we bespreken onderwerpen die de komende jaren het beleid gaan domineren en beïnvloeden het debat rond kunst, cultuur en erfgoed.

Wij zien dat een maatschappij beter wordt van een krachtige culturele sector. Het is een motor voor vernieuwing en biedt tegenwicht aan het materialisme. Kunst en cultuur geven variëteit, kleur, vrolijkheid en schoonheid aan het leven. We willen de culturele sector versterken door innovatie en te bouwen aan een onafhankelijke duurzame toekomst.

De beste manier om bij te dragen aan Cultureon is door lid te worden. Je betaalt een jaarlijkse bijdrage en profiteert van alle kennis, connecties en inspiratie. En je helpt om een nog groter en sterker netwerk te realiseren.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Lokaal cultuurbeleid voor beginners	4
2. 'Flitscursus' gemeentefinanciën voor cultuurprofessionals	6
3. Lokale cultuursectoren in vogelvlucht	8
4. Openbare bibliotheken, altijd essentieel	10
5. De digitale overheid: meer open, minder cultureel	12
6. Corona en cultuur: tips voor de toekomst	14
7. Cultuureducatie, basis voor amateurs en professionals	16
8. Opbloei van binnensteden: cultuur kan de cirkel compleet maken	19
9. Tien succesfactoren voor het welslagen van cultuurclusters	21
10. Beeldende kunst, overal aanwezig	23
11. Podiumkunsten, gemeenten als podia	25
12. Lokale filmvertoning blijft relevant	28
13. Nachtcultuur: stimuleren of ontmoedigen?	31
14. Musea en archieven brengen verleden en heden samen	34
15. Erfgoed als kern van de leefomgeving	37
16. Oproep: breng de culturele basis op orde in elke gemeente	40

Voorwoord

In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen 2022 besteedde Cultureon tien weken lang aandacht aan de diverse aspecten van het lokale cultuurbeleid. Het doel van deze 'gemeente-specials' was om de deelnemers aan de verkiezingsstrijd te 'laden' met informatie. Nu de campagnes achter de rug zijn, vonden we het de moeite waard om de specials bijeen te brengen in één digitale publicatie. In gebundelde vorm zijn de bijdragen namelijk zeer geschikt om te dienen als inwerkdossier voor nieuwe raadsleden en wethouders. Met de 'Cultureon Gemeentegids Cultuurbeleid 2022' hebben zij alle relevante informatie over het brede terrein van kunst, cultuur en erfgoed bij de hand. Ook voor (de vele) nieuwe cultuurambtenaren is deze gids nuttig, al is het maar omdat hij op ieder deelterrein van de cultuur aandacht besteedt aan de allerlaatste ontwikkelingen.

Cultuurbeleid wordt vaak geassocieerd met subsidies toekennen. Dat is echter een versimpeling van de werkelijkheid. Of beter gezegd: een vernauwing van het blikveld. Want wie ruimer kijkt ziet dat er heel veel mogelijkheden zijn waarop gemeenten het lokale culturele leven kunnen stimuleren. Voor startende raadsleden en andere bestuurders is het soms moeilijk om het hele mengpaneel snel in de vingers te krijgen. Er zijn veel meters die afgelezen kunnen worden, schuiven die omhoog of omlaag kunnen, knoppen die aan of uit kunnen. Ter inspiratie noemen we hieronder een aantal instrumenten, zonder te pretenderen volledig te zijn:

- Toekennen van (structurele) subsidies
- Doen van (incidentele) investeringen
- Maken van sturende prestatieafspraken via opdrachten
- Stimuleren van crowdfunding
- Faciliteren van cultureel ondernemerschap en vergroting verdienvermogen
- Voeren van een toegesneden ruimtelijk en accommodatiebeleid (vastgoedontwikkeling en -beheer)
- Stimuleren van cultuurdeelname (denk aan cultuureducatie, het inzetten van een combinatiefunctionaris, et cetera)
- Slechten van drempels die participatie verhinderen (bv via minimabeleid, kortingspassen, jeugdcultuurfonds)
- Collectieve cultuurpromotie met bv een lokaal UitBuro
- (Ruimtelijk) faciliteren van festivals
- Omarmen en steunen van particuliere initiatieven
- Bevorderen van samenwerking via netwerken en/of clusters
- Verstrekken van leningen of garanties aan organisaties en/of makers/kunstenaars
- Beleid op maat m.b.t. geluid, openingstijden en overlast (Omgevingswet).

Lange tijd waren de continuïteit en ontwikkeling van het cultuuraanbod in Nederland voorspelbaar door een trendvolgende manier van publieke en private financiering. Die tijd is echter sinds de bankencrisis en recent de coronacrisis voorbij. Er gaapt een kloof tussen de financieringsbehoefte van de culturele sector en de financiële middelen die in de publieke, financiële en private/ maatschappelijke sector beschikbaar zijn. Deze situatie vraagt om culturele organisaties die kunnen en willen ondernemen. En het vraagt van gemeenten dat zij ondernemerschap herkennen en weten te ondersteunen. Vanuit bestuurlijk oogpunt kun je dat faciliteren noemen. Met deze publicatie hopen wij te laten zien dat er tal van manieren zijn waarop een gemeente het lokale culturele leven kan faciliteren. Daarbij bedanken wij Lydia Jongmans (voormalig beleidsadviseur cultuur bij de VNG, thans verbonden aan platform ACCT) voor het verzamelen van deze informatie en het verzorgen van de gemeentespecials in de eerste maanden van 2022. Zonder haar overzicht van het totale speelveld en kennis van de vele hoeken en gaten die de cultuursector eigen zijn was deze publicatie er niet gekomen.

Lydia Jongmans (redactie Cultureon)

Cor Wijn (voorzitter Cultureon)

1. Lokaal cultuurbeleid voor beginners

We beginnen met een inleidende bijdrage en gaan daarna dieper in op de diverse terreinen van het lokale culturele leven. Als aftrap een korte cursus 'lokaal cultuurbeleid voor beginners'. Gemeenten hebben per jaar € 18,5 miljard eigen inkomsten. Daarnaast ontvangen zij jaarlijks ongeveer € 28,5 miljard rijksgeld in het Gemeentefonds. € 3 miljard is voor het cluster cultuur en ontspanning incl. sport en recreatie. Ook uit de € 2 miljard voor onderwijs kunnen culturele activiteiten bekostigd worden. De lokale overheden krijgen € 17 miljard voor welzijn en verplichte (jeugd)zorgtaken. Dit laatste is al jaren te weinig en ook het nieuwe Coalitieakkoord compenseert dit onvoldoende. Er is derhalve vaak noodgedwongen op de lokale cultuur bezuinigd, maar gemeentebestuurders willen, ook door een lobby bij het Rijk, nieuwe inkrimpingen voorkomen.

Coronacrisis

De cultuur moest van het Rijk tijdens de coronacrisis vaak als eerste dicht en als laatste open. De maatregelen sinds maart 2020 hebben grote gevolgen voor het aanbod en de financiën. Er zijn pogingen voor digitale alternatieven en de verwachting is dat een deel van de veranderingen langere tijd nodig zal zijn. Naast de algemene coronacompensatie is er door het Rijk tot oktober 2021 inmiddels € 410 miljoen specifiek ten behoeve van de lokale cultuur ter beschikking gesteld. Er is al een VNG-gids hoe daarmee om te gaan, een geactualiseerde gids over gemeentelijke steun bij herstel en transitie volgt binnenkort.

Gemeenten subsidiëren veel en breed

Lokale overheden zijn de grootste cultuursubsidiënten in ons land. Hun aandeel was in 2019 € 1,9 miljard, 60% van de totale overheidsuitgaven. Culturele activiteiten op school komen daar vaak nog bij. Het CBS onderscheidt een breed scala aan deelsectoren: podiumkunsten en openbare bibliotheken (samen goed voor bijna de helft van de uitgaven), musea, cultureel erfgoed (monumenten/archeologie), kunst-/cultuureducatie, beeldende kunst/vormgeving, historische archieven, overig. Aan film/video en lokale pers/omroep wordt met elk ongeveer € 19 miljoen het minst besteed. De amateurkunst en festivals zijn ondergebracht bij de discipline waartoe zij behoren.

Meer informatie: [Detaillering-CBS-cultuurlasten-gemeenten-en-provincies-2019](#)

Taakverdeling tussen de overheden

Er is bij de kunsten en film geen wettelijke taakverdeling tussen de overheden. In de praktijk is het Rijk primair verantwoordelijk voor het landelijke aanbod/productie en de gemeenten voor de lokale podia/afname. Bij de cultuureducatie en amateurkunst in de vrije tijd is er evenmin wetgeving. Voor de openbare bibliotheken, musea/collecties/erfgoed, archieven en media zijn er wel wetten. Voorts laat het Rijk de ontwikkeling van deelsectoren verzorgen en bekostigt het, meestal via de zes rijks-cultuurfondsen, experimenten, stimulansen en talentvolle kunstenaars. De provincies subsidiëren steunfunctietaken, zijn actief op het gebied van (het behoud van) erfgoed en stimuleren samenwerking. Meer informatie: [Over-het-cultuurstelsel/rijkscultuurfondsen](#)

Stedelijke cultuurregio's

Ter verbetering van de afstemming tussen de overheden en instellingen/makers in de keten van top, middensegment en basisvoorzieningen zijn er in aanloop naar de huidige cultuurnotaperiode 2021-2024 vijftien stedelijke cultuurregio's onderkend. Op basis van de prioriteiten in hun cultuurprofiel, die varieerden van grotere internationalisering tot meer inzet op cultuur om de hoek, hebben zij voor twee jaar proeftuin-middelen van het Rijk ontvangen. Vanaf 2021 is er nog rijksgeld ter versterking in zes provincies met een schraal aanbod:

Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Zeeland en Limburg. Dit jaar vindt een evaluatie van de inzet op regio's plaats.

De culturele stad

In 2014 verscheen de publicatie 'De culturele stad' van Cultureon-lid Cor Wijn in samenwerking met de VNG. Hierin staan zes elementen die ook nu nog in een gemeente cultureel van belang zijn: de historie (niet beïnvloedbaar); een pluriform cultureel aanbod; een goed productieklimaat van professionals en amateurs; stedenbouwkundige diversiteit; culturele clusters/netwerken; patronage van de overheid e.a. Bij het aanbod is het raadzaam om de volgende cyclus voor de burgers lokaal mogelijk te maken: interesseren, leren, produceren en presenteren.

Drie categorieën gemeenten

Eerder is door bovengenoemden het ringenmodel voor lokaal cultuurbeleid ontwikkeld. Hierbij worden de gemeenten onderverdeeld in drie categorieën met daarbij behorende typen voorzieningen: tot 30.000 inwoners met een kernachtig beleid, van 30.000 tot 90.000/100.000 met een uitgebreid beleid en boven 90.000/100.000 inwoners met een alomvattend beleid. [Meer informatie: https://vng.nl/artikelen/raadgever](https://vng.nl/artikelen/raadgever)

Ondernemerschap en gedragscodes

Als gevolg van de eerdere bezuinigingen en met het oog op een sterkere inbedding in de samenleving is er veel aandacht geweest voor de versterking van het cultureel ondernemerschap. Er blijkt echter een grens aan het kunnen verwerven van meer eigen inkomsten door de instellingen en makers. Benchmarking kan lokaal helpen bij het scheppen van reële verwachtingen. Daarnaast geldt dat er door de beperkte financiën vaak sprake is van onderbetaling aan werkenden. Derhalve is de Fair Practice Code (met o.a. fair pay als doel) ontwikkeld voor het verbeteren van ondernemen en werken in de cultuur. Voorts moet er, ook lokaal, rekening gehouden worden met de nieuwe gedragscodes voor governance plus diversiteit en inclusie, terwijl de sponsorcode al langer bestond.

Meer informatie: [Governance-code-cultuur](#)

Creatieve aanpak van maatschappelijke opgaven

Cultuur vormt een waarde op zich. Daarnaast worden de diverse culturele deelsectoren binnen gemeenten steeds meer ingezet ten behoeve van een creatieve aanpak van maatschappelijke opgaven. Ook beroepsgroepen in de zogeheten creatieve industrie zoals ontwerpers hebben vaak een relevante rol. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om sociale aandachtsgroepen, de verbetering van de fysieke leefomgeving en economische revitalisering.

Laagdrempelige festivals als kern

Een laagdrempelige manier om inwoners in contact te brengen met cultuur zijn festivals. Gemeenten bekostigen deze daarom vaak: voor diverse groepen zowel in het centrum als in verschillende wijken. Zij staan daarom in de kern van het bovengenoemde ringenmodel. Vóór corona in 2019 waren er 1.100 van deze evenementen met ruim 19 miljoen bezoekers.

2. 'Flitscursus' gemeentefinanciën voor cultuurprofessionals

De financiële huishouding van gemeenten is niet gemakkelijk te doorgronden. Maar het is voor de cultuursector wel noodzakelijk om te weten hoe het in elkaar zit. Zeker met het oog op de college-akkoorden na de gemeenteraadsverkiezingen. Want te snel worden de lokale overheden als bezuinigende boosdoeners gezien, terwijl de oorzaken dieper liggen en niet door de gemeenten kunnen worden opgelost. Een extra complicerende factor is dat het geld van het Gemeentefonds mogelijk herverdeeld gaat worden, wat gevolgen kan hebben voor het lokale culturele leven. Hoogste tijd voor een korte 'cursus' gemeentefinanciën.

Beoogde herverdeling Gemeentefonds

Per jaar ontvangen gemeenten ongeveer € 28,5 miljard rijksgeuld in het Gemeentefonds. Dit is een grotere inkomstenbron dan hun eigen middelen. Het Rijk werkt aan een herverdeling per 2023. De Raad voor het Openbaar Bestuur heeft op 19 oktober gesteld dat eerst nader onderzoek moet plaatsvinden met name gelet op de negatieve effecten in een aantal kleinere plaatsen. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten vindt de modellen slecht uitlegbaar en wacht op een nadere reactie van de minister van BZK. Overigens menen de gemeenten én hun toezichhoudende provincies dat er gelet op de gemeentelijke tekorten en de daardoor helaas vaak noodzakelijke bezuinigingen op lokale voorzieningen in cultuur c.s. in elk geval een vergroting van de financiële koek moet komen.

Klassiek en sociaal domein

Gemeenten bekostigen al tijden diverse voorzieningen, waartoe ze veelal niet wettelijk verplicht zijn. Samen wordt dit het klassiek domein genoemd, dat een aantal financiële clusters kent. Het rijksgeuld in het Gemeentefonds hiervoor is iets meer dan 40% van het totaalbedrag, dus € 11,5 miljard. Hiervan gaat bijna € 3 miljard naar het cluster 'cultuur en ontspanning'. Ook binnen het cluster 'educatie' van € 2 miljard wordt geuld aan cultuur besteed, bijvoorbeeld aan cultuureducatie op school.

Gemeenten hebben naast inkomsten uit het Gemeentefonds ook eigen inkomsten: jaarlijks ongeveer € 18,5 miljard. De afgelopen jaren is deze inkomstenbron gedaald, onder meer door dalende grondopbrengsten. Voorts hebben zij moeten interen op hun reserves om het lokale aanbod aan voorzieningen te ontzien, in 2018 ging het bijvoorbeeld om € 5 miljard. Tot slot ontvangen gemeenten leges en specifieke uitkeringen, maar die gelden mogen zij veelal alleen aan door het Rijk voorgeschreven activiteiten besteden.

Sinds 2015 hebben de lokale overheden er door drie grote decentralisaties veel taken bij gekregen in het zogeheten sociaal domein. Deze zijn vaak wettelijk verplicht, zoals de zorg in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning/ Wmo en de Jeugdwet plus de re-integratie op basis van de Participatiewet. Het rijksgeuld in het Gemeentefonds voor dit domein is bijna 60% van het totaal, dus ruim € 17 miljard. Hiervan gaat € 3 miljard naar zogeheten sociale basisvoorzieningen in het cluster 'samenkracht en burgerparticipatie'. Hierbij betreft het ook gebouwen met culturele activiteiten zoals cultuurhuizen en multifunctionele accommodaties.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek brengt elke twee jaar in opdracht van het ministerie van OCW een detailstatistiek uit over de gemeentelijke en provinciale cultuuruitgaven. Zie: [Detaillering-CBS-cultuurlasten-gemeenten-en-provincies-2019](#)

Sociaal domein ‘koekoeksjong’ voor cultuur in klassiek domein

In april 2021 verscheen het rapport ‘Gemeenten in de knel. Toenemende druk op financiële positie leidt tot sluipende uitholling voorzieningenpatroon’ van bureau Cebeon. Daarin wordt gesteld dat het sociaal domein het ‘koekoeksjong’ in de gemeentebegrotingen vormt. De lokale overheden hebben moeite de oplopende kosten in het sociaal domein te beheersen en ervaren hier weinig beleidsvrijheid als gevolg van beperkende wet- en regelgeving. Het dwingende karakter van deze uitgaven leidt tot verdringing van de uitgaven op andere taakgebieden zoals onderwijs, cultuur of openbare ruimte. Daarom wordt het sociaal domein dus gezien als ‘koekoeksjong’. Deze verdringing knelt temeer, omdat dit gemiddeld meer dan de helft van de totale begroting van gemeenten beslaat.

De rijkscompensatie aan gemeenten voor de grote tekorten in het sociaal domein is tot voor kort beperkt geweest. Bij de jeugdzorg is deze iets vergroot: het gaat in 2021 om € 1 miljard en in 2022 onder besparingsvoorwaarden om € 1,6 miljard. Er is echter nog steeds geen structurele oplossing.

Voortaan andere weging van verdeelmaatstaven

De geplande wijziging van het Gemeentefonds is erop gericht meer recht te doen aan objectieve kenmerken. In het herverdelingsvoorstel gaat het aantal inwoners zwaarder wegen. Ook hun inkomenssituatie wordt belangrijker. Interessant in het voorstel is dat de weging van de centrumfunctie bij sociaal domein wordt verdrievoudigd en in totaliteit verdubbeld: zoals bekend zijn er in centrumgemeenten veel grotere culturele voorzieningen en deze zouden er dus financieel op vooruit gaan. Aan de andere kant is het opvallend dat de factor historiciteit bijna wordt gehalveerd. Dit is opmerkelijk omdat gemeenten met monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten vaak hogere uitgaven hebben. Ook de weging van bebouwing wordt iets lager. Bijzonder is voorts dat er wordt getornd aan het vaste bedrag voor de G4, waarmee zij op dit moment o.a. hun aandeel in de cultuurconvenanten kunnen bekostigen. Voor zover nu bekend zal het doorzetten daarvan met name nadelig uitpakken voor Den Haag en Utrecht.

Raad voor het Openbaar Bestuur wil geen ‘armoedeval’

Gelet op de toch al moeilijke financiële situatie bij veel gemeenten stelt de Raad voor het Openbaar Bestuur voor de herverdeeffecten op basis van de aangepaste maatstaven in het Gemeentefonds te beperken tot maximaal € 60 per inwoner (positief en negatief) met een ingroeipad van 4 jaar (4 x € 15), zodat gemeenten voldoende tijd hebben om zich aan de nieuwe financiële situatie aan te passen. Er mag dus geen sprake worden van een ‘armoedeval’. Ter vergelijking wat dit desondanks zou kunnen betekenen voor de lokale praktijk. Omgerekend besteden gemeenten nu ongeveer € 100 per inwoner aan cultuur per jaar: overigens sterk variërend van € 235 tot € 11.

Gevolgen voor college-akkoorden raadsverkiezingen 2022

De onzekerheid over de hoogte en verdeling van het Gemeentefonds zal het maken van college-akkoorden er na de gemeenteraadsverkiezingen van 16 maart 2022 niet gemakkelijker op maken. De lokale overheden en andere betrokkenen kijken daarom uit naar richtinggevende uitspraken en extra rijksgeld in het Regeerakkoord, gevolgd door een detail-uitwerking op zijn laatst in de komende BZK-meicirculaire Gemeentefonds.

3. Lokale cultuursectoren in vogelvlucht

Cultureon biedt met een reeks artikelen inzicht in de positie van de lokale cultuur, die jaarlijks ongeveer € 2 miljard gemeentelijke subsidie ontvangt. In dit artikel behandelen we de sectoren in vogelvlucht en de komende periode gaan we dieper in op de diverse terreinen van het lokale culturele leven.

Openbare bibliotheken/Archieven

De openbare bibliotheken zijn de instellingen met de meeste gemeentelijke subsidie. Zij ontvangen jaarlijks ongeveer € 420 miljoen, 85% van de kosten worden hiermee gedekt. Er zijn bijna 150 organisaties met ruim 900 vestigingen, de afstand tot een locatie is gemiddeld 2 kilometer. De Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen onderkent vijf functies: kennis/informatie; ontwikkeling/educatie; lezen/literatuur; ontmoeting/debat; kunst/cultuur. De bibliotheken worden, vaak met extra rijksgegeld, steeds meer ingezet voor (digitaal) contact met overheidsorganisaties alsook voor laaggeletterden, peuters met een leesachterstand en schoolkinderen in het algemeen. Gemeentebesturen zijn wettelijk niet verplicht tot een eigen lokale instelling, maar zij moeten wel zorgen dat er voor hun inwoners een bibliotheek toegankelijk is. Voorts staan er in de wet bepalingen over jeugdcontributie en onderling leenverkeer. De afstemming over (innovatie binnen) het stelsel en de digitale bibliotheek zijn een landelijke verantwoordelijkheid. Voor de archieven geldt de Archiefwet. Gemeenten bekostigen € 74 miljoen en brengen relevante documenten met regelmaat onder in (regionaal) historische centra of in historische informatiepunten bij openbare bibliotheken.

Cultuureducatie/Amateurkunst

Bij gemeentebestuurders stond cultuur op school lange tijd op nummer één, omdat zij het van belang achten dat kinderen jong met kunsten en erfgoed kennismaken. Het Rijk deelt deze mening en verstrekt al jaren stimuleringsgelden op basis van het programma 'Cultuureducatie met kwaliteit in het onderwijs'. Ook bevordert het door middel van cultuurcoaches via de 'Brede regeling combinatiefuncties' met name de actieve cultuurbeoefening op school en daarbuiten. De wijze waarop inwoners vervolgens in hun vrije tijd aan cultuur doen en de manier waarop gemeenten dit bekostigen laten een steeds diverser beeld zien. Het gaat niet meer alleen om de 130 (regionale) muziekscholen/centra voor de kunsten en 11.000 amateurkunstverenigingen. De gemeentelijke cultuursubsidie is ongeveer € 200 miljoen, maar er wordt ook onderwijsgeld uitgetrokken. Het Fonds voor Cultuurparticipatie kan een bijdrage leveren aan een gevarieerd lokaal aanbod.

Podiumkunsten

Het Rijk subsidieert met name grotere professionele theater-/dans/operagezelschappen en orkesten/muziekensembles oftewel de productie. Het Fonds Podiumkunsten bekostigt in het middensegment en in bijzondere activiteiten/ experimenten. Dit alles gebeurt in een aantal gevallen samen met de betrokken medeoverheden. Daarnaast zijn er vrije producenten. Om dit zogeheten 'aanbod' te vertonen zijn er in ons land ongeveer 650 podia, variërend van een klein café of kerkje tot grote zalen of stadions. Kleinere gemeenten nemen vaak de bekostiging van multifunctionele centra of cultuurhuizen voor hun rekening en de grotere steden financieren ongeveer 120 schouwburgen/ concertgebouwen, 65 poppodia plus diverse jazzpodia en kleinere theaters. In totaal gaat het om € 525 miljoen.

Film

Ook bij de film geldt dat het Rijk via het Filmfonds primair verantwoordelijk is voor de productie in ons land. De vertoning vindt voor een deel plaats in commerciële bioscopen met soms daaraan gekoppelde arthouses. Voor de artistiek bijzondere Nederlandse en buitenlandse films zijn de 46 grotere en 76 kleinere lokale filmtheaters de aangewezen plekken. Zij ontvangen veelal gemeentelijke subsidie van samen naar schatting jaarlijks € 18 miljoen

en staan aan de vooravond van nieuwe investeringen ten gevolge van een noodzakelijke tweede digitaliseringsslag. Ook zijn er in sommige gemeenten lokale filmkringen.

Musea/Beeldende kunst

Er zijn ongeveer 700 musea in ons land. Het Rijk is verantwoordelijk voor een aantal instellingen van landelijke betekenis. Daarnaast is er via het Mondriaan Fonds rijks geld ten behoeve van grote talenten en bijzondere expositieruimten. Voorts is het een relevant gegeven dat de 15.000 beeldende kunstenaars in ons land vaak in centrumgemeenten met een regiofunctie en een hogere kunstvakopleiding werken. Om die reden ontvangen 36 steden ongeveer € 13 miljoen extra rijks geld. Herhaald onderzoek heeft laten zien dat zij ongeveer 8 keer zoveel uitgeven. Het gaat daarbij om beeldende kunstmusea, presentatie-instellingen, aankopen/opdrachten, ateliers/broedplaatsen/ kunstenaarsinitiatieven, festivals/manifestaties, behoud van kunstcollecties en postacademische instellingen. Ook andere gemeenten bekostigen in musea en beeldende kunst. Samen € 320 miljoen.

Monumenten/Archeologie

Op basis van de Erfgoedwet wijst het Rijk (archeologische) monumenten van landelijke betekenis aan en stelt het geld beschikbaar voor hun onderhoud en restauratie. In de afgelopen kabinetsperiode ging het tijdelijk om extra middelen o.a. voor duurzaamheid en religieus erfgoed via het programma Erfgoed telt. De gemeenten hebben deze bevoegdheid bij lokale (archeologische) monumenten en verstrekken € 100 miljoen daaraan. In totaal gaat het om ruim 100.000 gebouwen en gebieden. Het aanwijzen van stads- en dorpsgezichten en de bescherming van alle aangewezen objecten gebeurt vanaf 1 juli 2022 via de Omgevingswet met een overgangstermijn tot eind 2029. Erfgoed moet een plek krijgen in de visie en het gemeentelijke omgevingsplan, dat verordende werking heeft. Er is meteen sprake van omgevingsvergunningen en ook de monumentencommissie dient zonder overgangstermijn te worden vervangen door een lokale adviescommissie Omgevingswet.

Overig

Er zijn ook nog andere instellingen, festivals en activiteiten die bij de gemeenten aankloppen. In totaal verstrekken zij hieraan een subsidiebedrag van € 235 miljoen.

4. Openbare bibliotheken, altijd essentieel

De informatievoorziening en communicatie worden, ook door de coronalockdowns gedwongen, steeds digitaal in ons land. Toch vinden rond de 2,5 miljoen Nederlanders het moeilijk om te werken met een computer, smartphone of tablet. Eenzelfde aantal heeft moeite met taal en/of rekenen. 1,2 miljoen personen hebben nog nooit internet gebruikt. Dit gebrek aan (digitale) basisvaardigheden bemoeilijkt hun dagelijks functioneren en soms zorgt het ervoor dat mensen hun werk niet goed kunnen doen. Om ondersteuning te bieden hebben de openbare bibliotheken € 18 miljoen van het Rijk ontvangen voor Informatiepunten Digitale Overheid. Daarnaast werken zij vrijwel allemaal o.a. in de vorm van taalhuizen aan de verbetering van de ontbrekende basisvaardigheden bij de burgers. Voor mensen met een leesbeperking is er een specifiek aanbod via Aangepast Lezen.

Leesbevordering en digitale geletterdheid voor jongeren

Onderzoek heeft aangetoond dat lezen voor en met jonge kinderen relevant is bij de ontwikkeling van hun woordenschat en voor hun niveau in taal en rekenen daarna binnen het onderwijs. Alle bibliotheken verzorgen daarom voorleesactiviteiten ten behoeve van 0 tot 4-jarigen o.a. via het pakket BoekStart. Met name via Bibliotheek op School bereiken de instellingen 87% van de basisscholen met leesbevordering en 48% met digitale geletterdheid. Binnen het voortgezet onderwijs wordt er door 85% van de bibliotheken met bijna de helft van de scholen samengewerkt, het gaat met name om VMBO-scholen. Ook begeleiden bij huiswerk en bieden van studieplekken behoren tot het takenpakket van veel instellingen. Om de drempel voor het lenen van boeken c.a. zo laag mogelijk te maken wil het Rijk de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) in 2022 wijzigen zodat jeugdcontributie niet langer mogelijk is. Tot op heden kan het college van B&W deze op basis van de wet vaststellen tot maximum de hoogte van de bijdrage vanuit volwassenen. Er vinden nog wel gesprekken plaats over de leenrechtvergoeding aan auteursrechthebbers.

Minder fysieke meer digitale uitleningen

Het aantal fysieke uitleningen op lokaal niveau daalt al lang: het betrof in 2019 63 miljoen oftewel 18 items per persoon, een derde van het aantal in 1990. Door de coronasluiting daalde dit in 2020 verder tot 45 miljoen uitleningen. 3% oftewel 1,3 miljoen items waren niet beschikbaar in de eigen bibliotheek en zijn via het veelal provinciale interbibliothecair leenverkeer toch bij de aanvrager gekomen. Bijna 300.000 bibliotheekleden maken actief gebruik van hun account om landelijk e-books te lenen. Men kan ook een 'digital only'-lidmaatschap nemen. Ten gevolge van corona zijn de digitale uitleningen gestegen: de 32.000 titels werden in 2019 3,8 miljoen, in 2020 5,6 miljoen en vorig jaar 5,8 miljoen keer gebruikt. Veel basisgegevens zijn te vinden op de informatieve site bibliotheekinzicht.nl.

Grote 'vereniging'

Bij de openbare bibliotheken gaat het om 150 organisaties met ruim 900 vestigingen, de afstand tot een locatie is gemiddeld 2 kilometer. Hun collectie bevat 24 miljoen boeken, cd/dvd's en bladmuziek. Zij hebben 3,5 miljoen abonnees, iets meer dan de helft is jonger dan 18 jaar. De volwassenen betalen samen ongeveer € 49,5 miljoen lidmaatschapskosten. Daarnaast is er o.a. € 19 miljoen aan inkomsten uit specifieke activiteiten. Hiermee zijn deze instellingen bijna de grootste 'vereniging' van ons land. Iets minder dan de sporters bij NOC*NSF en de weggebruikers bij de ANWB. Bij deze cijfers kan bovendien in acht genomen worden dat de door volwassenen geleende boeken bij meerdere personen in een gezin kunnen circuleren.

Veel bezoekers

Voor de coronaperiode in 2019 was het aantal bezoekers 63 miljoen oftewel gemiddeld 3,7 keer per inwoner. De gemiddelde bezoeker is vrouw, jong, hoogopgeleid en niet-westers. De helft van de volwassenen bezoekt de bibliotheek nooit: zij lenen of kopen boeken elders, houden niet van lezen, informeren zich via internet of hebben geen tijd.

Zo veel mogelijk open, ook tijdens coronalockdowns

Tijdens de eerste coronalockdown in maart 2020 moesten de bibliotheken sluiten evenals andere culturele instellingen. Maar met het oog op de tweede lockdown ontstond er politieke discussie hierover vanwege hun maatschappelijke belang. Door een Kamermotie konden de bibliotheken daarom eind 2020 deels open blijven voor bijvoorbeeld: educatieve programma's in kleine groepen, beschikbaar stellen van studieplekken, kleinschalige bijeenkomsten ten behoeve van kwetsbare inwoners zoals laaggeletterden en sprekers. De discussie werd in het voorjaar van 2021 opnieuw gevoerd: toen werden de bibliotheken, op aandringen van meerdere politici in de Kamer, meteen meegenomen in een eerste stap van het openingsplan. Ook bij de lockdown van december 2021 bleven de bibliotheken open als essentiële voorziening voor het zonder coronatoegangsbewijs afhalen van boeken en het volgen van activiteiten op het gebied van educatie, studie en voorlichting.

Wettelijke bepalingen

Gemeenten zien het nut van de openbare bibliotheken. Zij verlenen hieraan dan ook jaarlijks ongeveer € 420 miljoen subsidie, 85% van de kosten. Het Rijk onderstreept dit belang in de Wsob, die vijf functies benoemt: kennis/informatie; ontwikkeling/educatie; lezen/literatuur; ontmoeting/debat; kunst/cultuur. De uitleen van met name boeken is een kerntaak. Daarnaast hebben de bibliotheken een steeds bredere rol in de samenleving. De wet verplicht niet tot een eigen lokale instelling, maar gemeentebesturen moeten wel ervoor zorgen dat hun inwoners een bibliotheek kunnen gebruiken. Het Rijk biedt beleidsmatige ondersteuning en stimuleert regelmatig met financiële ad hoc maatregelen het behoud van een gespreid netwerk aan voorzieningen.

Bibliotheekconvenant 2020-2023

De Vereniging van Openbare Bibliotheken behartigt de belangen van de lokale organisaties. Deze worden bovendien begeleid door provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) en de Koninklijke Bibliotheek (KB). Zij allen hebben samen met de betrokken overheden het Bibliotheekconvenant 2020-2023 gesloten. Hierdoor kan de sector een (nog) betere bijdrage leveren aan actuele maatschappelijke opgaven. De focus ligt op het bevorderen van: lezen, participatie in de informatiesamenleving en een leven lang ontwikkelen. Om dit te verwezenlijken bevat het convenant een aantal randvoorwaarden: a. De bibliotheek is een robuuste organisatie die goed bereikbaar en toegankelijk is; b. Er zijn voldoende en goed gekwalificeerde medewerkers en vrijwilligers; c. Er is een collectief landelijk bibliotheekstelsel; d. De kwaliteit van de dienstverlening is hoog door certificering en monitoring; e. De samenwerking in het netwerk is sterk; f. Innovatie en vernieuwing zijn goed geregeld.

5. De digitale overheid: meer open, minder cultureel

De digitale wereld vereist een aangepaste informatievoorziening door de overheden. Gelet daarop is in november 2021 een voorstel voor de herziening van de Archiefwet naar de Tweede Kamer gezonden. Opvallend is dat het Rijk uit de Regionaal Historische Centra wil stappen, gemeenschappelijke regelingen van cultureel belang met andere overheden. Ook de nieuwe Wet open overheid (Woo) is relevant. Deze is begin oktober door de Eerste Kamer aangenomen en treedt op 1 mei in werking. Ter voorbereiding zijn op 14 december een handreiking voor gemeenten en een enquête onder onderzoeksjournalisten verschenen. Helaas is er nog steeds geen sprake van een integrale Informatiewet.

Herziening Archiefwet vanwege digitale ontwikkelingen

De Archiefwet bepaalt dat overheden en zelfstandige bestuursorganen zoals de rijkscultuurfondsen hun informatie op een goede manier bewaren en ontsluiten. Omdat de huidige wet zich vooral op papier richt, wordt deze aangepast aan digitale ontwikkelingen. De zogeheten overbrengingstermijn naar een fysieke archiefbewaarplaats of een digitaal e-depot wordt teruggebracht van twintig naar tien jaar. Hierna worden documenten op basis van een selectielijst (semi-)permanent bewaard óf vernietigd. Er kunnen in dit kader hotspots/ bijzondere gebeurtenissen aangewezen worden die langer bewaren vergen. Het versneld overbrengen gebeurt om kwetsbare en vluchtige digitale documenten (inclusief databases e.d.) op tijd veilig te stellen. Door dit alles wordt ook de openbaarheid versneld met nog wel enige beperkingen o.a. gelet op privacyregels, staats- en bedrijfsgeheimen.

Het Rijk stapt uit de Regionaal Historische Centra

Het Rijk laat op dit moment documenten van provinciaal of decentraal werkende rijksdiensten bewaren in de zogeheten Regionaal Historische Centra (RHC's). Gelet op de digitalisering en het provincie-overstijgend (samen)werken worden in het voorstel van de nieuwe Archiefwet deze documenten voortaan centraal bewaard bij het Nationaal Archief. Voor de nieuwe bestuurlijke samenwerking in de RHC's zijn er vier richtpunten. Het beheer en de toegang van de bestaande fysieke (papieren) rijkscollecties op locatie blijven gewaarborgd. De RHC's worden behouden als instellingen van regionale historie en cultuurgeschiedenis. Vanwege hun schaalvoordeel voorzien zij tevens in kennis en faciliteiten voor digitaal archiveren ten behoeve van andere overheden of organisaties. Tot slot geldt dat de Staat zelf terugtreedt uit de gemeenschappelijke regelingen. Hierdoor kunnen de RHC's voortaan niet of moeilijker voldoen aan hun huidige slogans zoals 'het geheugen van de samenleving', 'ontdek het verleden van de regio' en 'schatkamer van de provincie'. Ook hun ondersteuning aan lokale historische informatiepunten wordt onzeker.

Archivaris nieuwe stijl bewaakt belangen burgers en bedrijven

Toegang tot documenten van overheidsorganen is in de Archiefwet om vier redenen van belang. Bij de uitvoering van de publieke taken alsook bij het afleggen van verantwoording daarover. Voor eenieder bij het kennismaken en uitoefenen van rechten en plichten. In het kader van onderzoek. Als onderdeel van het cultureel erfgoed. Het wetsvoorstel bepaalt dat elk overheidsorgaan een archivaris moet hebben die deze belangen dient te bewaken ten behoeve van burgers en bedrijven e.d. Tot nu toe kunnen gemeenten dat ook laten doen door de gemeentesecretaris. De archivaris is beheerder van de overgebrachte archieven en intern toezichthouder op de jongere documenten. De Raad van State constateert een inhoudelijke verzwakking door het laten vallen van de diploma-eisen.

Handreiking 'Van Wob naar Woo'

Voor jongere documenten geldt nu de Wet openbaarheid van bestuur/Wob en per 1 mei de Wet open overheid (Woo). Deze nieuwe wet bevat een regeling over het actief openbaar maken van informatie door bestuursorganen. Daarnaast gaat het om openbaarheid op verzoek. Er zijn evenals bij de Archiefwet enkele beperkingen gelet op privacy, staats- en bedrijfsgeheimen e.a. Ook persoonlijke beleidsopvattingen van ambtenaren behoeven niet verstrekt te worden. De openbaarmaking moet stapsgewijs uniform via het Platform open overheidsinformatie/Plooi gaan gebeuren.

De VNG stelt in de handreiking 'Van Wob naar Woo' van 14 december dat het grote belang van een adequate informatievoorziening door de overheden recentelijk nog eens tot uitdrukking is gekomen in het rapport 'Ongekend Onrecht' van de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag. Dit leidde ertoe dat de Woo in de laatste fase van de behandeling in de Tweede Kamer op belangrijke onderdelen werd gewijzigd. Meer informatie: [VNG-handreiking-van-wob-naar-woo.pdf](#)

Journalisten willen betere informatievoorziening

De wensen van de Nederlandse Vereniging van Journalisten/NVJ e.a. zijn niet geheel ingewilligd. Zo was ze van oordeel dat de Woo ook moet gelden voor semi-publieke instellingen, stichtingen en bedrijven. De NVJ had graag een transparantieregister op thema- of dossierniveau bij de wet gezien met gegevens over welke soort data de overheden beschikken, de wet kent echter een globaler register. En ze wilde voorschriften voor digitale standaarden bij de informatie-ontsluiting. De door de NVJ bepleite ombudsfunctie komt er wel in de vorm van een Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding.

De Vereniging van Onderzoeksjournalisten/VVOJ is van mening dat de behandeling van informatieverzoeken door de overheden vaag traag verloopt en ontmoedigend werkt voor haar leden. Ze wil derhalve instrumenten (door)ontwikkelen zoals de Wob-knop en -generator die het nu het Wob-ben en volgend jaar het Woo-en gemakkelijker maken. Op 14 december heeft ze een enquête verzonden om meer detailwensen hierover van de journalisten te horen.

Meer informatie: www.nvj.nl

Antimisbruikbepaling

Overigens werd erdoor niet-journalisten om financiële redenen regelmatig misbruik gemaakt van het doen van Wob-verzoeken met name aan gemeenten. Daarom is de betaling bij niet tijdig beslissen geschrapt en kent de Woo nu een antimisbruikbepaling.

6. Corona en cultuur: tips voor de toekomst

Na een eerdere versoepeling voor de bibliotheken en de kunstbeoefening zijn de openings-mogelijkheden ook in een aantal andere culturele deelsectoren sinds de 26 januari 2022 verruimd. Met als algemene voorwaarden 1,5 meter afstand tussen de deelnemers en vaak een mondkapje, maar ook met specifieke beperkingen. Slechts tot 22.00 uur 's avonds. En voor volwassenen is in de theaters, poppodia, bioscopen, filmhuizen, musea en amateurkunst een coronatoegangsbewijs (ctb) noodzakelijk. Bij evenementen binnen geldt een vaste zitplaats en een maximale capaciteit van 1.250 personen. Festivals mogen niet. En ook de nachtclubs moeten dicht blijven tot en met in elk geval 8 maart: zij willen daarom op zaterdag 12 februari actievoeren onder het motto 'De nacht staat op'.

Korte termijn alternatief

De Taskforce culturele en creatieve sector vindt de huidige mogelijkheden onvoldoende en heeft zich op 20 januari tot het kabinet gewend met een alternatief voorstel voor de korte termijn. Zij is van oordeel dat bij gebruik van een ctb 75% van de zaalcapaciteit moet kunnen worden benut en niet slechts 1/3e zoals nu vaak de praktijk is. En zij meent dat er bij een coronatoegangsbewijs (ctb) voor de evenementen buiten en bij doorstroomlocaties zoals musea en monumenten geen beperking van het aantal bezoekers moet zijn. Het is bovendien van groot belang dat de heropening niet alleen overdag geldt. Bezoeken aan theaters, concertzalen, poppodia, bioscopen en filmhuizen vinden immers voornamelijk in de avond plaats. Op deze wijze wordt bovendien een betere spreiding van reisbewegingen bereikt en concentreren deze zich niet op hetzelfde tijdstip als de winkelopening. Onder verwijzing naar vergelijkbare sectoren die meer open mogen zijn was er op 19 januari een landelijke actiedag 'Kapsalon theater' en 'De Museum Gym'.

Voorstellen voor wendbaarheid tijdens de crisis

In een openings- en herstelplan 'Open de poorten' doet de Taskforce samen met de Alliantie van Evenementenbouwers voorstellen voor nu en straks. Met het oog op de wendbaarheid tijdens de crisis heeft men een routekaart gemaakt waarin voor elk risiconiveau van de coronapandemie staat beschreven hoe een podium, museum of festival toch op veilige manier bezoekers kan ontvangen. Er moeten vanuit het Rijk duidelijke kaders en richtlijnen komen voor het ctb-gebruik. Voorts is een directe koppeling van coronamaatregelen aan tijdige en toereikende financiële steun voor alle schakels in de culturele keten noodzakelijk: het gaat om instellingen/bedrijven en werknemers/ zzp'ers oftewel de maker, technicus, producent, presentatie-plek e.a. Op 31 januari heeft de nieuwe OCW-staatssecretaris van Cultuur en Media Gunay Uslu het coronasteunpakket voor cultuur tot en met 8 maart uitgebreid. Hierbij noemt zij specifiek de positie van zzp'ers: zowel makers als technici.

Instrumenten voor weerbaarheid na de crisis

De Taskforce is van mening dat er met het oog op de weerbaarheid na de crisis een robuust pakket van herstelmaatregelen moet komen gericht op terugkeer van het publiek, behoud van werkenden en het kunnen bieden van een volwaardig programma-aanbod. Ook dient er in samenwerking met gemeenten en provincies (stedelijke regio's) ruimte te zijn voor de wederopbouw van de lokale en regionale culturele ecosystemen. Van groot belang is bovendien het in gang zetten van transitieën ten behoeve van de cultuur gericht op een bijdrage aan maatschappelijke opgaven, een gezonde arbeidsmarkt, een ondernemende, inclusieve en diverse sector plus een duurzame en milieuvriendelijke infrastructuur.

Fair Practice bij noodsteun en daarna

De Fair Practice Code vormt voor de Taskforce het uitgangspunt bij de noodsteun én in de toekomst: fatsoenlijke beloning, veilige werkomstandigheden, ontwikkelings- en scholingsmogelijkheden, pensioenopbouw en betaling bij arbeidsongeschiktheid. Nu zijn veel van de coronasteunmiddelen niet op zzp'ers gericht of worden ze niet aan hen besteed. Om dit te verbeteren is door de Taskforce een set afspraken gepresenteerd. Hierbij gelden een voorspelbare routekaart en voldoende steunmaatregelen als voorwaarden. Trickle down vanuit de generieke en specifieke noodsteun is vereist: dit betekent dat organisaties alle bij en voor hen werkenden blijven betalen. Door zelfstandigen zoals makers die hiervoor niet in aanmerking komen moet een beroep gedaan kunnen worden op (nieuwe) steunmaatregelen van de overheden of private fondsen. Er dient tot slot een 'vangnet'-regeling ingericht te worden voor diegenen bij wie inkomsten zijn weggefallen en die elders geen compensatie kunnen krijgen. Lees verder op de site van [Kunsten92](#).

Informatiegids Corona, cultuur en gemeenten, deel 2

Ook volgens de VNG verdient de culturele sector aandacht, zorg en ondersteuning. Daarom heeft zij een tweede gids uitgebracht over corona, cultuur en gemeenten om de lokale overheden te informeren en inspireren bij het herstel en de transitie van hun culturele infrastructuur. De gids, opgesteld door Berenschot, biedt een overzicht van de effecten van de noodsteunmaatregelen. Daarnaast gaat de gids onder meer in op: veranderingen in vraag en aanbod, digitalisering en de culturele arbeidsmarkt. Ook worden er toekomstscenario's en vier perspectieven voor diverse deelsectoren geschetst. De gids sluit af met tien aanbevelingen aan de lokale overheden.

Vier perspectieven voor de lokale cultuursector

In principe kunnen er volgens de gids vier verschillende perspectieven voor de lokale cultuursector ontstaan gelet op de toekomstige grootte en type vraag van het publiek en de mate van financiële steun door de gemeenten: krimp/sterke spelers redden het, aanpassing/beste adaptors redden het, herstel/bestaande spelers blijven, vernieuwing/betere kansen voor innovators. Per perspectief schetst de gids het gevolg in de deelsectoren podiumkunsten, amateurkunsten, cultuureducatie, musea en bibliotheken.

Tien aanbevelingen aan gemeenten

De gids eindigt met tien aanbevelingen aan de gemeenten. Inventariseer de lokale knelpunten. Zet steun toekomstgericht in. Stimuleer de vraag naar cultuur. Zorg voor de amateurkunsten. Intensiveer cultuureducatie. Jaag digitalisering aan. Voorzie in robuuste bibliotheekvoorzieningen. Steun het cultureel werkkapitaal, bijvoorbeeld via een makersregeling gericht op herstel van de keten creatie-productie-presentatie. Stel eisen aan Fair Practice, eerlijke beloning van werkenden moet gemeengoed worden. Werk met een integrale benadering van het cultuurbeleid binnen de gemeente en streef naar nauwe samenwerking met maatschappelijke, economische en ruimtelijke domeinen zoals vastgoed. Denk o.a. aan het besteden van de middelen uit het Nationaal Programma Onderwijs voor cultuureducatie en bibliotheken. Maak daarover al in het coalitieakkoord afspraken

Lees verder: [VNG-gids-corona-cultuur-en-gemeenten](#)

7. Cultuureducatie, basis voor amateurs en professionals

Uit vele onderzoeken en signalen blijkt dat de lokale cultuurcyclus van interesseren, leren, produceren en presenteren door de coronacrisis is verstoord. Activiteiten konden door de sluitingsmaatregelen immers niet of minder vaak georganiseerd worden. Bij het herstelbeleid meteen daarna moeten er voor deelsectoren zoals podiumkunst, beeldende kunst, film, erfgoed, amateurkunst en openbare bibliotheken oplossingen gericht op hun versterking gevonden worden. Op de langere termijn hebben de ontwikkelingen in de cultuureducatie grote invloed: hier wordt immers de basis gelegd voor toekomstige kunstbeoefening en beleving van amateurs en professionals.

De site www.cultuurbeleidscholenvrijetijd.nl van enkele landelijke koepels waaronder de VNG bevat bouwstenen voor ter plekke af te wegen keuzes in visie, doelgroepen, partners, verwante terreinen en beleidsinstrumenten. Het onafhankelijke Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst biedt veel nuttige informatie www.lkca.nl. Provinciale steunfunctie-instellingen kunnen vaak met raad en soms ook met daad lokaal helpen www.raadvantwaalf.nl. Hieronder reeds enkele relevante ontwikkelingen o.a. over stimulerende rijksregelingen.

Cultuur op school

De ongeveer 7.000 vestigingen in het primair onderwijs (PO) met 1,4 miljoen leerlingen en de ruim 1.400 instellingen in het voortgezet onderwijs (VO) met 0,9 miljoen scholieren ontvangen beperkte rijksmiddelen voor cultuur op school. In het PO vormen de zogeheten Velo (vereenvoudigde LONDO) -gelden de basis voor de culturele vorming: € 112,- per school plus € 4,65 per leerling. De creatieve lessen en activiteiten ondersteunen de leerlingen om woorden, gevoelens en ervaringen zelf te kunnen uitdrukken en van elkaar te begrijpen. Kennis en waardering van erfgoed zijn eveneens relevant. Daarnaast is er in plaats van de eerdere zogeheten Prestatiebox vanaf schooljaar 2021-2022 per leerling € 14,64 voor cultuureducatie inclusief € 3,- voor museumbezoek beschikbaar. In het VO worden er specifieke kunstvakken gegeven en in de bovenbouw is culturele en kunstzinnige vorming (CKV) van belang voor de kennismaking met culturele instellingen en activiteiten met name in de omgeving van de school.

Cultuureducatie met kwaliteit in het onderwijs

Na eerdere voorgangers is per 2021 bij het Fonds voor Cultuurparticipatie het vierjarige stimuleringsprogramma 'Cultuureducatie met kwaliteit in het onderwijs' gestart. Er wordt jaarlijks € 13,5 miljoen rijksgeld uitgetrokken, dat door de betrokken provincies en gemeenten verdubbeld moet worden. Belangrijke doelen zijn vergroten van de kansengelijkheid, verbeteren van de culturele ontwikkeling bij de leerlingen en verhogen van de professionaliteit van de docenten en andere begeleiders. Ook aansluiting met het buitenschoolse aanbod hoort daarbij. Zoals gemeld in het Cultureon-artikel van 9 december jl. kan cultuur ook ingezet worden om achterstanden van leerlingen weg te werken in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs.

Brede impuls combinatiefuncties

Nagenoeg alle gemeenten doen mee aan de Brede impuls combinatiefuncties. Er is jaarlijks € 75 miljoen rijksgeld beschikbaar, lokale overheden moeten € 112,5 miljoen bijleggen. Het is de bedoeling dat hiervoor met name 'in de praktijk werkenden' aan de slag laten gaan oftewel 'handen aan het bed' in de vorm van thans ongeveer 671 cultuurcoaches en 2.861 buurtsportcoaches. Aanvankelijk was de regeling sterk gericht op het onderwijs. Maar sinds een aantal jaren gaat het ook om inclusiviteit dat wil zeggen het voor iedereen mogelijk maken van een leven lang sporten/ bewegen en culturele activiteiten beoefenen. Gelet daarop is de verbinding met andere

gemeentelijke beleidsdomeinen en voorzieningen zoals zorg en welzijn van groter belang geworden. Ditzelfde geldt voor het leggen van een relatie met informele uitingsvormen in sport en cultuur. Een nieuw punt is het versterken en innoveren van vrijwilligersverbanden.

Centra voor de kunsten en muziekscholen

Tot voor kort waren de centra voor de kunsten en muziekscholen belangrijke spelers in het lokale culturele veld. Met behulp van professioneel opgeleide docenten en een kwaliteitscertificering verzorgden zij naast hun activiteiten voor het reguliere onderwijs ook lessen, workshops, voorstellingen e.d. die belangstellenden in hun vrije tijd konden volgen. Er is al enige tijd sprake van een terugloop van het aantal gesubsidieerde instellingen: van 245 in 2007 tot 135 in 2016. Gemeenten bezuinigen vaak om financiële redenen en ook omdat zij hun geld willen verplaatsen naar een bredere groep van leerlingen binnen het reguliere onderwijs. Zorgen zijn er in het culturele veld en elders over: de financiële toegankelijkheid, de fysieke bereikbaarheid, het behoud van scholing in niet gangbare muziekinstrumenten en genres, de mogelijkheden voor samenwerken en -spel van diverse disciplines, de talentontwikkeling en de ondersteuning van de amateurkunst-organisaties. Bovendien wordt de eerdere functie van 'motor' gericht op zichtbaarheid in de samenleving via activiteiten ondersteunen, concerten regelen en soms kleine festivals organiseren gemist.

Ondernemende cursusaanbieders

Veel lokale overheden zijn zich de afgelopen jaren gaan oriënteren op de bredere 'markt' van culturele cursusaanbieders binnen hun grenzen. Zij hebben vaak gezorgd voor betere communicatie hierover richting de burgers. Zeker in grotere gemeenten blijken deze ondernemers een deel van het aanbod commercieel te kunnen overnemen. Bovendien zijn er sindsdien meer particuliere collectieven van docenten gevormd. Wel zijn de arbeidsvoorwaarden van de werkenden in veel gevallen erg verslechterd. De vraag rijst of er thans niet meer fundamentele herbezinning op de gemeentelijke rol nodig is, want in de huidige steeds meer gefragmenteerde (post) coronasamenleving zijn kunst en cultuur meer dan ooit noodzakelijk voor de ontwikkeling van kinderen en volwassenen, het vinden van creatieve oplossingen voor actuele problemen, sociale ontmoeting plus begrip voor de ander.

Amateurkunstorganisaties

In ons land beoefenen zoals eerder door ons gemeld 6,4 miljoen mensen - oftewel 40% van de bevolking - in hun vrije tijd een kunstvorm. De helft doet dat in georganiseerd verband bijvoorbeeld bij een vereniging. 4 op de 5 beoefenaren vinden vooral de gezelligheid belangrijk, terwijl voor een vijfde de ontwikkeling van kwaliteit en zichzelf voorop staat. Door corona is de amateurkunstbeoefening in groepsverband lange tijd nagenoeg stil komen te liggen. Online-alternatieven zijn voor velen nog een brug te ver of op zijn minst een sprong in het diepe. Maar relevant is vooral de onderliggende structurele problematiek. Het ontbreekt aan een gestructureerde aanpak om de belangstelling voor amateurkunst te voeden, de verbinding met de professionele kunsten goed te leggen en de potenties in het sociale domein en de zorgsector voldoende te benutten. Ook lopen amateurgroepen aan tegen uiteenlopende vraagstukken die hun voortbestaan raken. Het betreft de aanwas van nieuwe leden plus het vinden van bestuursleden en geschikt artistiek kader. Maar het gaat ook om het kunnen voldoen aan nieuwe wet- en regelgeving en het adequaat inspelen op maatschappelijke veranderingen zoals de behoefte van burgers aan meer flexibiliteit in hun vrijetijdsbesteding. Na een eerdere tegemoetkoming heeft het Rijk via het Fonds voor Cultuurparticipatie € 0,5 miljoen beschikbaar gesteld voor 9 landelijke koepels om in de eerste helft van 2022 de lokale organisaties extra te kunnen ondersteunen.

Meerjarige regeling Samen Cultuurmaken 2021-2024

Met de subsidieregeling 'Samen Cultuurmaken 2021-2024' stimuleert het Fonds voor Cultuurparticipatie met OCW- en VWS-geld het vergroten van de toegankelijkheid van actieve cultuurparticipatie voor zoveel mogelijk

verschillende groepen mensen op zoveel mogelijk verschillende plekken binnen de samenleving. Samenwerking tussen de culturele sector en het sociale domein is essentieel. Het Fonds streeft naar een evenwichtige spreiding over regio's, thema's en doelgroepen. Daarmee draagt de regeling bij aan het vergroten van de zichtbaarheid en erkenning van het zelf beoefenen van cultuur alsook aan het bevorderen en duurzaam versterken daarvan. Het kan gaan om try-outs, ontwikkelprojecten en meerjarige trajecten. Er was in 2021 een sterke overvraging van het budget. In de eerste ronde is bijna € 10 miljoen verstrekt, er volgen nog twee rondes.

8. Opbloei van binnensteden: cultuur kan de cirkel compleet maken

De landelijke kennisorganisatie Platform 31 heeft opgemerkt dat het gesprek over de revitalisering van binnensteden tot op heden slechts werd gevoerd in de driehoek van gemeenten, vastgoedeigenaren en retail-/horeca-bedrijven. Om echt toekomstgericht te werken moet het overleg verbreed worden tot een cirkel met bewoners en ondernemers in toerisme, evenementen en cultuur. Zij roept dan ook terecht op de culturele sector als bondgenoot te betrekken.

Buy, be (together) en become

Het rapport 'Herstel van binnensteden. Wat is er nodig voor een vitale en duurzame binnenstad?' van Platform 31 van september 2022 bevat de volgende boodschap. Deze gebieden zijn een belangrijke economische motor voor de regio én het centrum van een samenleving. Corona heeft de bestaande knelpunten rond leegstand van winkels e.d. plus de daarbij dreigende ondermijning en verschraling echter versterkt. Om het tij te keren moeten binnensteden daarom plekken met drie B's worden: de place to buy, be (together) en become.

<https://www.platform31.nl>

Digitaal én fysiek plus ontmoeting

Gezamenlijke promotie voor de binnenstad via alle typen (sociale) media is relevant. Gelet op de behoeften bij bedrijven en klanten dient er sprake te zijn van een combinatie van digitaal en fysiek winkelen. Zoals ophaalpunten met advies en testmogelijkheden zowel voor als na de digitale aankoop van een product. Ook kwam recent naar voren dat funshoppen niet meer voldoende is: winkels moeten beleving bieden. Gelet op de roep om duurzaamheid is een centraal loket voor de levensduurverlenging van producten - repareren, upgrade, (uit)lenen, ruilen – aan te bevelen. De actuele wens voor nabijheid biedt voorts kansen om ontmoetingsplekken te scheppen.

Bedrijven, bezoekers, bewoners en bollebozen

Het rapport van Platform 31 ziet bij de lokale transformatie een belangrijke programmatische rol voor de gemeenten als arrangeurs. In dit kader is ook de benadering van diverse doelgroepen relevant. In de '[De culturele stad. Een handboek voor beleidsmakers en zij die het willen worden](#)' van eind 2013 stelt Cultureon-bestuurder Cor Wijn dat de succesvolle steden van morgen de gunst weten te winnen van vier B's: bedrijven, bezoekers, bewoners en bollebozen. Het zijn de gemeenten die mensen blijvend kunnen aantrekken en uitdagen. Waar een gezond spanningsveld bestaat tussen traditie en vooruitgang, tussen ordening en vrijheid.

Cultureel erfgoed als duurzame kern

Velen beschouwen cultureel erfgoed en dan met name monumenten, beeldbepalende gebouwen en beschermde stads- en dorpsgezichten als een kern die een binnenstad aantrekkelijk kan houden of maken. In het kader van de Erfgoed Deal tussen de overheden wordt dit verknoopt met duurzaamheid. Recent is een project in Maassluis gehonoreerd met een aanpak van elkaar versterkende elementen: krimp en leegstand in de binnenstad voorkomen en tegelijk duurzame groei bevorderen door maritiem erfgoed te benutten, de beleving te versterken en historische boten te verduurzamen. Eerdere projecten in Weert en Zwolle legden deels verbinding met de binnenstad: <https://www.erfgoeddeal.nl>.

Culturele organisaties en innovatieve maakbedrijven

Het is volgens Platform 31 van belang om opnieuw te kijken welke functies een gemeente in haar binnenstad wil hebben. Denk aan zorg zoals huisarts en fysiotherapeut; openbare bibliotheken en andere culturele organisaties; diensten; kleinschalig ambacht; bestuursfuncties; scholen en kennisinstellingen. Ook het landelijke platform Retailagenda, ontstaan op initiatief van het ministerie van Economische Zaken en Werkgelegenheid pleit in een handreiking voor een clustering van publieke voorzieningen. Daarnaast kan er ruimte geboden worden aan circulaire concepten (o.a. gericht op het hergebruik van producten) of innovatieve maakbedrijven.

Cultuur en evenementen niet alleen van '9 tot 5'

Corona heeft meer dan ooit laten zien dat bij cultuur en evenementen zeker voor volwassenen vaak niet de '9 tot 5' regel geldt. De meeste musea zijn niet alleen overdag maar ook in het weekend open. Datzelfde geldt voor de openbare bibliotheken, die tevens een avondopstelling kennen. De avond was bij de programmering op de podia plus bij creatieve cursussen en amateurkunst-verenigingen altijd al het meest gebruikelijke dagdeel. Het weekend is het meest geliefd bij festivals. Maar er was vóór corona ook een nachtleven, met name de poppodia plus de bioscopen en filmhuizen speelden hierop in. Bij de aanpak voor de binnenstad nieuwe stijl moet meewegen dat cultuur dus van vroeg in de ochtend tot laat in de nacht aanwezig kan zijn.

Uitgangspunten Rijksregeling Impulsaanpak Winkelgebieden

Eerder waren er rijks gelden voor de planning rond de herstructurering in krimpende gemeenten. Nu heeft het Rijk in mei jl. aangekondigd gedurende 4 jaar een subsidie van in totaal € 100 miljoen met een maximum van € 5 miljoen per aanvraag beschikbaar te stellen. Dit geld gaat naar samenwerkingsverbanden van een gemeente excl. G4 en private partijen. Met als doel het bekostigen van de onrendabele top (het verschil tussen de investeringen en opbrengsten) bij de realisatie van toekomstbestendige winkelgebieden plus vitale binnensteden en kernen. Drie waarden zijn van belang: gebruik, beleving, toekomst. Culturele aspecten kunnen een rol spelen in de toekenning. Zo is bouwkwaliteit een onderdeel van gebruik, terwijl leefbaarheid en levendigheid bij beleving worden genoemd. De uitgangspunten voor de Rijksregeling staan inmiddels op de site van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland/RVO. <https://www.rvo.nl>.

Heerlen: de Dag van de Stad 1 november én de Nacht 31 oktober

Op maandag 1 november is er in het theater van Heerlen de 'Dag van de Stad' van diverse organisaties zoals de VNG. Belangstellenden kunnen na aanmelding fysiek of digitaal gratis meedoen. Stedelijke professionals - bestuurders, beleidsadviseurs, cultuurmakers, kleurrijke inwoners, ondernemers, wetenschappers, stadshistorici, creatieve denkers, private partijen en kennisinstellingen – gaan op zoek hoe de geschiedenis van een stad een inspiratiebron kan zijn voor haar toekomst. Overdag zijn er bijdragen vanuit architectuur, kunsten en ontwerpen. Voorafgaand is er de 'Nacht van de Stad' met als start cabaret, daarna wandelingen met architectuur, graffiti maken e.d. en tot slot een borrel rond het thema de relatie tussen steden en popcultuur.

<https://www.dedagvandestad.nl>

9. Tien succesfactoren voor het welslagen van cultuurclusters

In de voorgaande hoofdstukken besteedden we onder meer aandacht aan de openbare bibliotheken en de cultuureducatie. In aansluiting hierop nu een bijdrage over culturele organisaties die samen in één gebouw verblijven. Voor veel gemeentebestuurders is dat een nastrevenswaardig ideaal: culturele organisaties die met elkaar samenwerken en van het geheel meer weten te maken dan de som der delen, liefst ook nog eens in één pand. Hoe ideaal het ook lijkt, toch valt het vaak tegen wat er gezamenlijk wordt bereikt. Niet zelden gaat er meer energie zitten in interne 'stammenstrijd' dan in het realiseren van de culturele output waarvan de bestuurders en het publiek zulke hoge verwachtingen hadden. De vraag is: wat is er eigenlijk nodig om culturele clustering te laten slagen?

Kenmerkend voor nieuwe cultuurclusters is dat het sowieso altijd enige tijd duurt (i.e. een aantal jaren) voordat organisatie en gebouw elkaar hebben "gevonden". Meestal zijn er kinderziektes wat betreft het gemeenschappelijk gebruik van het pand en de voorzieningen, is het er sprake van een zoektocht naar het meest werkbaar organisatiemodel en pakken de organisatiekosten en de gebruikskosten (van het gebouw) hoger uit dan vooraf geraamd.

Volledige integratie werkt het best

Wat betreft de toegepaste organisatievormen valt op dat het model van volledige integratie meestal het meest soepel werkt. Daar waar verschillende stichtingen in één huis moeten samenwerken of er verschillende bedrijfsmodellen moeten worden geïntegreerd, verloopt de samenwerking vaak moeizamer. De oorzaken hiervoor zijn uiteenlopend en talrijk: verschillende rechtspositieregelingen, verschillende doelgroepen (en openingstijden), verschillende culturen en identiteiten, verschillende belangen, verschillende (soorten) directeuren et cetera.

In de laatste jaren zijn er goede publicaties over samenwerking in multifunctionele culturele gebouwen verschenen, onder meer van Marjo van Schaik en Joris Kok. Op basis van de vakliteratuur en mijn eigen ervaringen zijn er tien succesfactoren te benoemen voor het welslagen van de samenwerking tussen organisatiedelen binnen multifunctionele gebouwen.

1. Tussen de huurders/gebruikers van het gebouw moet verwantschap zijn wat betreft programmering en publieksgroepen. Hoe meer de kernactiviteiten op elkaar lijken hoe beter het gaat. Bijvoorbeeld: een museum en een archief gaan goed samen (collectiebeheer staat centraal). Een museum en een kunstencentrum kunnen snel wrijving geven. Belangrijk is dat alle organisatiedelen dezelfde missie hebben.
2. Er moet idealiter sprake zijn van een gemeenschappelijke redactie(formule) en een gemeenschappelijk jaarkalender van activiteiten waarmee het gebouw wordt 'geprogrammeerd'.
3. Het helpt als er schaalvoordelen worden gerealiseerd. Die zijn te behalen met gemeenschappelijke marketing, gezamenlijke en/of centraal georganiseerde kaart- of cursusverkoop, gezamenlijke inkoop, delen backofficefuncties/ shared services (secretarieel, administratie, techniek etc.) en wederzijds gebruik van succesvolle formules (activiteiten/ programmering).
4. Een andere succesfactor is het als organisaties of organisatiedelen kunnen profiteren van elkaars deskundigheid.
5. Verder is het van belang dat in de gebouwexploitatie met alle mogelijke kostenposten rekening is gehouden, zodat al werkende de samenwerkende organisaties niet voor onverwachte uitgaven komen te staan.
6. Wat ook helpt is al het met succes – en geïntegreerd in het totaal van de activiteiten - lukt om commerciële nevenactiviteiten te ontplooiën. Denk concreet aan horeca en sponsorwerving.

7. Een sleutel voor succes is het eveneens als een gebouw een duidelijke identiteit heeft richting de bezoekers. Dit lijkt vanzelfsprekend, maar valt in de praktijk vaak tegen.
8. De rollen die belangrijk zijn voor een goed gebouwbeheer (eigenaar; huisbaas/beheerder; huurders/gebruikers) dienen goed te zijn belegd en uitgewerkt in spelregels die door alle betrokkenen zijn geaccepteerd. Dit is een belangrijk punt, want bedenk wel: dagelijks beheer kan een schier onmogelijke opgave zijn als de gebruikers niet werken vanuit duidelijke afspraken over op zich triviale zaken zoals afvalverwerking, klimaatbeheersing, schoonmaakroosters, de bediening van installaties (ict, beveiliging, telefoon), de receptie, het afhandelen van reserveringen, het klaar zetten van audiovisuele middelen, bewegwijzering, energie-inkoop, bewaking/beveiliging, sleutelbeheer, het naleven huisregels, gezamenlijke inkoop (bv sanitaire artikelen), het begeleiden leveranciers, de bedrijfshulpverlening, het klein onderhoud gebouw (goten, hang- en sluitwerk etc.), het beheer van het buitenterrein en noem maar op.
9. De regels met betrekking tot het gebouwbeheer (onderhoud, dagelijks beheer en gemeenschappelijk ruimtegebruik) en de daarvoor gereserveerde budgetten moeten goed zijn uitgekristalliseerd, anders is dit een voortdurende bron van conflict.
10. En tot slot: een essentiële voorwaarde is het dat er chemie bestaat tussen de personen die de organisatie(s) leiden.

Het spreekt voor zich dat hoe meer van deze factoren succesvol worden gerealiseerd, hoe beter het cultuurcluster als geheel functioneert. Culturele clusters hebben veel potentie, maar het is de kunst om die potentie aan te boren. Gemeentebestuurders zijn soms geneigd om te denken dat als het gezamenlijke gebouw er maar eenmaal staat, de rest vanzelf komt. Echter, het is andersom: als de geïntegreerde huisvesting is gerealiseerd, dan begint het pas. Gemeenten moeten zich hiervan bewust zijn en waar mogelijk behulpzaam zijn bij het realiseren van de genoemde factoren.

Cor Wijn

NB: op het besloten deel van ons platform is een dossier over cultuurclusters te vinden.

10. Beeldende kunst, overal aanwezig

Overal is beeldende kunst te zien. Er staan beeldhouwwerken en kunstobjecten alleen of samen in de buitenlucht, bij scholen en rond openbaar toegankelijke voorzieningen. Vaak tot stand gekomen via aankopen of opdrachten op basis van de zogeheten landelijke of gemeentelijke percentageregeling. Voor de meer geïnteresseerde burgers zijn er tentoonstellingsruimtes, presentatie-instellingen en musea. Met name in de 36 grotere gemeenten die extra rijkgeld krijgen en waar vaak veel kunstenaars wonen subsidiëren de lokale overheden ook ateliers, kunstenaarsinitiatieven en broedplaatsen. Soms is er een centrum voor beeldende kunst, artotheek of kunsttuleen. Individuele subsidies of leningen behoren tot de gemeentelijke financieringsmogelijkheden. Tot slot geldt dat deskundig advies en participatie lokaal van belang zijn.

Door de landelijke percentageregeling is het Rijksvastgoedbedrijf de grootste opdrachtgever voor beeldende kunst in Nederland. De regeling houdt in dat bij bouw, verbouw of aankoop van vastgoed een percentage van het budget wordt besteed aan kunst. Dit geldt wanneer het budget hoger is dan € 1.000.000, -. De percentageregeling heeft geleid tot een zeer omvangrijke en belangrijke collectie beelden, foto's, schilderijen, installaties en andere vormen van kunst in en rond gebouwen van de rijksoverheid. Samen met de kwaliteiten van de gebouwen zorgt dit voor een zo goed mogelijk inspirerende (werk)omgeving.

[Percentageregeling-beeldende-kunst](#)

Modelverordening kunst in lokale leefomgeving

Veel lokale overheden hebben in navolging van de rijksoverheid een gemeentelijke percentageregeling in het leven geroepen. De VNG heeft hiervoor al tientallen jaren geleden een handleiding gemaakt en een modelverordening ontwikkeld. Op basis daarvan trekken gemeenten geld voor beeldende kunst uit bij de nieuwbouw, verbouw en renovatie van gemeentelijke bouwwerken en gebouwen inclusief scholen, alsmede bij de aanleg, her-aanleg en renovatie van infrastructurele voorzieningen zoals wegen, bruggen en tunnels. Veelal in de vorm van opdrachten, soms via aankopen. De doelstellingen zijn: het versterken van de kwaliteit van de gebouwde omgeving, de gebruiker van de gebouwen c.a. in contact brengen met eigentijdse kunst en de bevordering van de relatie tussen beeldende kunst en architectuur. Het rijksgesubsidieerde Mondriaan Fonds kan lokaal ondersteunen via de subsidieregeling KunstOpdracht.

[Modelverordening-percentageregeling-beeldende-kunst](#)

Stappenplan beheer en behoud

Met het geven van een opdracht en het feestelijk onthullen van een beeldend kunstwerk is de zaak nog niet klaar. Veel beelden en objecten hebben onderhoud nodig en hun toestand moet in de gaten gehouden worden, ook vanwege vandalisme. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft na een eerdere handreiking samen met de VNG in 2021 het 'Stappenplan kunst in de openbare ruimte. Een leidraad voor beheer en behoud' laten verschijnen. Het bevat praktische informatie en gaat in op probleemsituaties waar eigenaren, beheerders en andere betrokkenen mee te maken kunnen krijgen. Aan bod komen onder andere onderhoud, documentatie, waardering, risicomanagement, schade en restauratie.

[Stappenplan-kunst-in-de-openbare-ruimte](#)

Tentoonstellingsruimtes, presentatie-instellingen en musea

Gemeenten subsidiëren een scala aan plekken waar kunst getoond kan worden. Presentatie-instellingen zijn gericht op actuele werken van opvallende kunstenaars, in bijzondere gevallen ontvangen zij subsidie van de rijksoverheid en/of het Mondriaan Fonds. Daarnaast zijn er kunstmusea, met name gericht op de moderne kunst

van de jaren twintig tot zestig van de 20e eeuw en op de hedendaagse kunst erna. Enkele jaren geleden is de richtlijn kunstenaarshonoraria ontwikkeld voor de beloning van kunstenaars bij tentoonstellingen en andere presentaties, het betreft een handreiking met een rekenmodel en checklist. Over het algemeen worden galeriën niet gesubsidieerd, wel kan men bij een aantal instellingen kunstwerken op afbetaling kopen zonder rente via de landelijke KunstKoopregeling van het Mondriaan Fonds.

Ateliers, kunstenaarsinitiatieven en broedplaatsen

Vooraf grotere gemeenten bekostigen in de ateliers van (beginnende) kunstenaars. In eerste instantie waren ook de zogeheten kunstenaarsinitiatieven vooral gericht op het realiseren van een goede werkomgeving. De laatste jaren wordt het accent echter steeds meer verlegd naar de presentatie- en ontwikkelingsfunctie. Vanuit enerzijds de huisvestingsnood en anderzijds de wens van gemeentebesturen om de aantrekkingskracht van hun stad of regio op kunstenaars en publiek te vergroten, kwam men op een aantal plekken tot de vorming van broedplaatsen.

Centra voor beeldende kunst, artotheken en kunstuitlenen

Centra voor beeldende kunst kunnen zich richten op voorlichting aan en begeleiding van de kunstenaars, op informatie of educatie voor het publiek of op beide groepen. Soms wordt de functie van artotheek of kunstuitleen hieraan of aan een openbare bibliotheek gekoppeld. Het verkrijgen van nieuwe kunst is echter duur en het bereik vanwege de één-op-één (leen)situatie beperkt.

Geen specifieke inkomensvoorziening, wel individuele subsidies en leningen

In Ierland is er onlangs gelet op de coronagevolgen een basisinkomen gedurende 3 jaar voor kunstenaars en creatieveling gekomen. In ons land zijn de regelingen voor een tijdelijke inkomensvoorziening of beroepskostenvergoeding om als zelfstandige een carrière in de kunst op te kunnen bouwen al jaren geleden afgeschaft. Wel subsidieert het Rijk via het Mondriaan Fonds talentvolle beeldende kunstenaars in verschillende fases van hun loopbaan met de regelingen Kunstenaars Start en Basis. Er zijn voor hen ook tegemoetkomingen mogelijk ten behoeve van projecten en internationale presentaties. Gemeenten kunnen eveneens individuele subsidies verstrekken in de vorm van beurzen en stipendia, ontwikkelings- en stimuleringsgelden, project- en presentatiemiddelen, financiën voor promotie en documentatie. De rijksgesubsidieerde stichting Cultuur+Ondernemen biedt cultuurleningen aan, een aantal provincies en gemeenten legt eenzelfde leenbedrag daarbij.

Advies en participatie

Veel gemeenten winnen advies in bij een commissie van onafhankelijke deskundigen aan wie zij het oordeel over de kunstenaars en hun kunstwerken overlaten. Ook kan deze een bredere rol hebben in het beoordelen van de omgevingskwaliteit. Deze taken zouden op termijn een onderdeel kunnen worden van de adviescommissie zoals beoogd in de komende Omgevingswet. Van belang is voorts dat de participatie van de bevolking in het oog moet worden gehouden vanwege het draagvlak voor de te ontwerpen en plaatsen beelden, objecten e.d. Overigens richten steeds meer kunstenaars zich op thema's die spelen in de lokale leefomgeving, zodat hun kunstwerken met zeggenschap van de burgers tot stand komen en ook leiden tot eigenaarschap hiervan. Daarnaast heeft het Platform Beeldende Kunst in december 2021 de directies van de Nederlandse Kunstacademies opgeroepen om hun studenten zowel financieel als inhoudelijk beter voor te bereiden op de weerbarstige maatschappelijke realiteit.

[Platform Bk over afgestudeerde kunstacademies](#)

11. Podiumkunsten, gemeenten als podia

Optredens van dans, muziek, opera en theater laten ons samen lachen, huilen, nadenken over ons eigen leven en dat van anderen. Daarom beperken de meeste overheden zich niet tot het motto van een der kabinetsleden tijdens de coronacrisis: 'zet maar een dvd'tje op', thuis en in je eentje. In de culturele keten interesseren-leren-produceren-presenteren subsidiëren het Rijk en het Fonds Podiumkunsten met name de professionele producties. De gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor de presentaties op en door de podia. Om cultuur breed onder de bevolking zichtbaar te maken beschouwen steeds meer lokale overheden daarnaast ook 'de stad als podium'. Voorts belichten we in dit artikel actuele beleidsaanbevelingen voor de post-coronaperiode o.a. vanuit de Podiumkunsten Alliantie.

Rijk en Fonds Podiumkunsten

Het Rijk subsidieert met name grotere professionele dans-/opera-/theatergezelschappen en symfonieorkesten/muziekensembles oftewel de productie met een bedrag van ongeveer € 150 miljoen per jaar. Het Fonds Podiumkunsten (FPK) ontvangt jaarlijks € 62 miljoen rijksgegeld o.a. voor het middensegment en bijzondere activiteiten/experimenten. Dit alles gebeurt in een aantal gevallen samen met de betrokken medeoverheden. Er is in de periode 2021-2024 vier keer € 9 miljoen rijksgegeld beschikbaar voor ontwikkelinstellingen o.a. in de podiumkunsten. Daarnaast zijn er commerciële zogeheten vrije producenten.

Ook enkele toonaangevende festivals worden van rijkswege gesubsidieerd. Het FPK draagt tevens via diverse regelingen bij aan de lokale presentatie van een gevarieerd en goed aanbod: voor kernpodia popmuziek, kleinschalige en incidentele programmering op kleinere podia én reguliere programmering in grotere theaters en concertzalen. Voorts is er tijdelijke coronasteun.

Provincies handelen verschillend

Vanwege enkele uitnames uit het Provinciefonds zagen de provinciale overheden zich genoodzaakt om hun kerntaken in de cultuur nader te definiëren. Daartoe behoort daarom niet meer de eerdere taak in de spreiding en distributie van met name de kleinschalige podiumkunsten. Desondanks subsidiëren sommige provincies nog wel in deze sector. Bijvoorbeeld gericht op het regionale belang van grote instellingen, het voorkomen van witte vlekken, het stimuleren van de maakcultuur, het bieden van praktische ondersteuning e.d.

Positie gemeenten

Gemeenten bekostigen de podiumkunsten jaarlijks met € 525 miljoen. In ons land zijn er 550 zalen en 100 stadions/evenementenhallen die volgens het CBS met regelmaat professioneel aanbod laten zien en horen. Maar ook elders vinden openbaar toegankelijke optredens plaats zoals in cafés, feestruimtes, gemeenschaps- en buurthuizen, multifunctionele en wijkcentra, kerken, aula's en zelfs tussen de schuifdeuren. Zo vermeldt recent onderzoek bij de popmuziek in totaal ruim 2.500 speelplekken. Er zijn 45.000 banen in de podiumkunsten.

Schouwburgen en concertgebouwen

De Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) telt 135 grotere theaters en 14 concertgebouwen meestal met meerdere zalen. De VSCD hanteert het Theater Analyse Systeem (TAS): een online benchmark met algemene gegevens en de mogelijkheid voor onderlinge detailvergelijking door de leden. De laatste cijfers zijn over 2019. In dat jaar waren er 30.500 voorstellingen met ruim 10 miljoen bezoekers. Bij 15% van de optredens ging het om rijksgesubsidieerden. De huisvesting betreft over het algemeen rond 30% van de uitgaven. De inkomsten waren € 630 miljoen, de gemeentelijke subsidies zijn ongeveer € 284 miljoen/45%.

Poppodia

Bij de Vereniging van Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) gaat het om 65 poppodia en 53 festivals. De VNPF heeft een Poppodium Analyse Systeem (PAS). De laatste cijfers zijn over het coronajaar 2020 met diverse gedwongen tijdelijke sluitingen. De gegevens over 2019 zijn derhalve meer representatief. De poppodia organiseerden in dat jaar 18.000 activiteiten, waarvan 66% op het gebied van muziek zowel op het eigen podium als elders in de gemeente. In totaal waren er 5,5 miljoen bezoeken, 88% van het publiek ging naar muziek. Het betrof bijna 29.000 optredens van artiesten zoals bands en dj's. De huisvesting betreft over het algemeen rond 15% van de uitgaven. De inkomsten waren € 170 miljoen, de gemeentelijke subsidies bedroegen bijna € 38 miljoen/22%.

Fair Practice Code en eerlijke beloning

In de culturele en creatieve sector is de Fair Practice Code sinds enkele jaren een handvat voor eerlijke beloning van werkenden, die van rijkswege wordt onderschreven en ook veel gemeentebesturen ter plaatse willen (laten) toepassen. Zij hebben echter wel directe bemoeienis met de lokale podia en de voor de medewerkers aldaar geldende Cao's of andere regelingen voor arbeidsvoorwaarden, maar niet met de professionele makers die er optreden en vaak van buiten de gemeente komen. De schouwburgen, concertgebouwen, popzalen en andere podia maken immers zelfstandig prijsafspraken met gezelschappen, orkesten, ensembles en individuele artiesten. Maar er ligt zeker na de qua financiën moeilijke coronatijd meer dan ooit een taak voor de gemeenten om de lokale podia in staat te stellen aan de artiesten een faire betaling te bieden. Hiervoor worden o.a. vanuit het rijksgesubsidieerde onafhankelijke Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Sector (ACCT) honorariumrichtlijnen gemaakt of geactualiseerd.

Het podium als huiskamer

Al in 2010 verscheen een rapport met als titel 'Beyond the black box and the white cube'. De stelling hierin was: veel theaters worden ge- en verbouwd, maar het blijven te vaak dichte dozen. Introverte en monofunctionele gebouwen of zalen die slechts een eindproduct tijdens een beperkt deel van de dag aan een beperkt deel van de bevolking laten zien. Vernieuwing moet leiden tot accommodaties die laagdrempeliger, educatiever, aantrekkelijker, veelzijdiger en zichtbaarder zijn voor het publiek. Bij podia in bredere instellingen is dat vrij gemakkelijk te realiseren. Bij gespecialiseerde podia moet daarvoor grotere moeite worden gedaan en kost het meer extra geld. Toch is er vanuit de theaters een beweging naar 'de huiskamer van de stad': een ruimte die je deelt met anderen, een ontmoetingsplek waar je je thuis kunt voelen. Met een deels gratis programmering bijvoorbeeld overdag, waarvan je kunt genieten ook al heb je geen geld. Openbare toegankelijkheid en lokale verbinding zijn daarbij belangrijke speerpunten.

De gemeente als podium

Sommige gemeenten gaan nog een stapje verder. Podia programmeren daar niet alleen in hun eigen vaak centraal gelegen accommodatie, maar ook in de wijken. Daarnaast zorgen podium-programmeurs en artiesten samen met de bevolking voor een stimulerend cultureel klimaat dat uitstijgt boven welk gebouw dan ook. Zoals eerder gemeld is bijvoorbeeld de heropleving van de binnenstad gebaat bij het bieden van een podium, ook in de openbare ruimte, bestaande uit een mix van wonen, werken, winkels, horeca en cultuur.

Aanbevelingen voor de post-coronatijd

Op 22 februari 2022 presenteerde de Podiumkunsten Alliantie bestaande uit grotere podia, gezelschappen, vrije producenten en theaterfestivals het rapport van een coronadenktank 'Nieuw perspectief. Vijf aanbevelingen voor een weerbare theatersector.' Men wil door samenwerking de risico's op tekorten verkleinen met speciale aandacht voor het jeugdtheater waar de inkomsten lager zijn. Er moet om nieuw gezamenlijk beleid te kunnen opbouwen minder vaak een verandering in de voorwaarden vanuit de overheden zijn. Voortaan wil men gegevens

beter gaan delen om samen het publiek beter te leren kennen en bedienen. Tijdens de coronatijd is er gestart met het online genre: dit wil men verder ontwikkelen en verankeren in het bestel. In plaats van de huidige concurrentie binnen gebieden zou er met het oog op kostenbesparing en publieksbinding meer afstemming in de regio én tussen productie en presentatie moeten komen. Bij voorkeur te beginnen met gesubsidieerde pilots. Eerder dit jaar heeft adviesbureau Berenschot in opdracht van de VNG in de gids ['Corona, cultuur en gemeenten deel 2'](#) vier mogelijke toekomstscenario's voor de podiumkunsten gepresenteerd. Het gaat om krimp, herstel, aanpassing of vernieuwing: de realisatie daarvan is mede afhankelijk van de mate van financiële inzet door de lokale overheden.

12. Lokale filmvertoning blijft relevant

De lokale filmvertoning lijkt al een aantal decennia gevaar te lopen. In de vijftiger jaren door de komst van de oude media c.q. de televisie, in de nineties als gevolg van de video en nu sinds enige tijd vanwege de nieuwe media zoals streamingplatforms die de wereld veroveren. Toch zagen zowel de grotere gesubsidieerde filmtheaters als de commerciële bioscopen, het aantal bezoeken van 2011 tot en met 2019 stijgen van 30,5 naar ruim 38 miljoen. Daarnaast zijn er kleinere filmtheaters en zogeheten filmhuizen. Na de coronaperiode is er nu een minder rooskleurige situatie.

Door de lockdown waren de bioscopen en filmtheaters in 2021 in totaal 24 weken dicht. Op de momenten dat zij wél open mochten, golden er bovendien beperkende maatregelen. Het gevolg was dat er maar 14,3 miljoen bezoekers werden geteld. Ter vergelijking: in het eerste coronajaar 2020 waren dat er ruim 16,7 miljoen. In pre-coronajaar 2019, toen er nog geen vuiltje aan de lucht was, telden de bioscopen en filmtheaters zoals gemeld meer dan 38 miljoen bezoekers. Tijdens de Dag van de Popcorn op 19 januari jl. luidden zij daarom de noodklok: ondanks coronasteun vanuit het Rijk zijn de reserves op en heeft de branche naar eigen zeggen nog jaren nodig om zich te herstellen. De deuren zijn nu weer open en gemeenten kunnen helpen bij het herstel.

Taken van het Rijk

Het Nederlands Filmfonds is een van de zes cultuurfondsen die de minister van OCW heeft ingesteld. Als missie geldt het stimuleren van een divers en kwalitatief hoogstaand filmaanbod en het bevorderen van een voor de filmkunst ontvankelijk (productie)klimaat in Nederland. Het fonds richt zich op de professionele, onafhankelijke filmsector en verstrekt financiële bijdragen voor:

- de ontwikkeling, realisering en distributie van filmproducties: speelfilms, documentaires, animatiefilms, onderzoek & experiment en korte films.
- filmactiviteiten zoals festivals, filmbijeenkomsten, filmeducatiehubs, publicaties & onderzoek en talentontwikkeling door middel van training buiten het maakproces om.

Naast het Filmfonds bekostigen commerciële producenten (en soms ook distributeurs) in het maken van films. Deze nemen daarbij een financieel risico, want zij zijn afhankelijk van het aantal bezoekers.

Lokale taken

Gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor de lokale non-profit filmtheaters en filmhuizen. Voorheen bij het Filmfonds bestaande consulents voor lokale ondersteuning en subsidies voor investeringen in lokale filmtheaters zijn verdwenen. De lokale bioscopen en filmtheaters staan per betalende bezoeker een deel van hun inkomsten af aan het landelijke Abraham Tuschinski Fonds voor het laten vervaardigen van films met een te verwachten groot publieksbereik. Dit gebeurt op basis van een convenant gesloten toen de BTW op de entree werd verlaagd. Indien een film lokaal veel geld oplevert, dan storten de bioscopen en filmtheaters een deel van hun opbrengst terug naar het Filmfonds voor nieuwe producties. Vanwege de coronaterugloop van het aantal bezoekers heeft het Rijk noodsteun aan beide bovengenoemde landelijke fondsen verleend en voor de lokale filmtheaters deels via de gemeenten.

Wetsvoorstel ter stimulering van Nederlandse films

Als gevolg van een Europese richtlijn is eind 2020 is een voorstel tot wijziging van de Mediawet in verband met het invoeren van een investeringsverplichting ten behoeve van Nederlands cultureel audiovisueel product door het Rijk in consultatie gebracht. Dit betreft de landelijke omroepen, (inter)nationale streamingplatforms en lokale

filmvertoners. Voor de laatste categorie komt deze verplichting in plaats van het huidige BTW-convenant. De Kamerbehandeling wordt dit najaar verwacht.

Vier typen vertonende instellingen

Film kan verschillende gedaanten hebben: entertainment, culturele uiting, propagandamiddel, journalistiek medium of (levens)document. Het gaat bij de reguliere vertoning in ons land om een blik op de wereld met films uit 60 landen. Bovendien is er sprake van een sociale functie. Er zijn vier typen vertonende instellingen: grotere professionele spelers zoals de commerciële bioscopen en grotere gesubsidieerde filmtheaters plus kleinere (vrijwilligers)organisaties zoals de kleinere filmtheaters en filmhuizen. De Nederlandse Vereniging van Bioscopen en Filmtheaters (NVBF) telt 270 leden en kent een Landelijk Overleg Filmtheaters. Voor de filmhuizen is er sinds begin 2022 de Landelijke Vereniging van Filmhuizen.

156 bioscopen

De 156 bioscopen hebben bijna 800 doeken en zijn voor de helft in handen van een buitenlands concern. De bioscoop is een private onderneming. Welke films er worden vertoond is de keuze van de ondernemer, die zijn of haar bedrijf draaiend moet houden. Deze keuze is vooral gebaseerd op het publiek in de omgeving. Het aanbod is daarom op iedere plek anders. In een regio waar de bioscoop de enige voorziening is, is het dé plaats voor vertier, maar dat niet alleen. Hoewel filmeducatie vooral een taak is van de filmtheaters, zijn er ook bioscopen die kinder- en schoolvoorstellingen organiseren. Zo worden het de plekken waar de gemeenschap van kinds af aan een relatie met film opbouwt.

41 grotere en 79 kleinere filmtheaters

Alle filmtheaters zijn in oorsprong de thuishavens voor relevante, maar commercieel kwetsbare films. Films met een bijzondere cinematografische, kunstzinnige of maatschappelijke waarde, die onze kijk op de wereld nuanceren of onze horizon verbreden. De instellingen hebben bovendien oog voor de waarde van filmhistorische en educatieve programma's. De 41 grotere filmtheaters in de grotere steden van ons land vertonen bijna dagelijks films, hebben meestal een of twee zalen, er is sprake van betaald personeel en zij worden door de gemeente gesubsidieerd. De 79 kleinere filmtheaters, aanwezig met name in gemeenten rond 50.000 inwoners, programmeren vrijwel nooit dagelijks, gebruiken in veel gevallen slechts één zaal, zij drijven veelal op vrijwilligers en worden meestal niet gesubsidieerd.

94 filmhuizen

Omdat actuele gegevens over niet NVBF-leden ontbraken is in december 2021 '[De verkenning van kleinschalige filmvertoning](#)' verschenen. Er blijken in ons land 94 plekken te zijn waar regelmatig films voor het publiek worden vertoond. Deze zogeheten filmhuizen drijven evenals de kleinere filmtheaters op vrijwilligers en hebben bijna nooit gemeentelijke subsidie. Terwijl de bioscopen en grote filmtheaters zich vooral richten op premières (de eerste filmcyclus of eerste omloop), zijn de kleine filmtheaters en filmhuizen vooral aangewezen op de tweede of derde cyclus waarbij ze nieuwe films pas weken of maanden na de landelijke première kunnen vertonen. Het grote verschil is de technische outillage: de filmhuizen doen i.t.t. de filmtheaters niet mee aan het digitale NVBF-vertoningssysteem. Voorts maken ze gebruik van een ander distributiesysteem. Zij zijn vooral te vinden in gemeenten rond 40.000 inwoners.

Veel filmfestivals

Naast de reguliere vertoningsplekken zijn er filmfestivals in vele soorten en maten, ze vinden plaats in bioscopen en filmtheaters evenals bij feestelijke premières en bijeenkomsten. Vier worden er structureel door het Rijk gesubsidieerd. Zij laten respectievelijk Nederlandse, internationale, documentaire en kinderfilms zien en voeren daarover in het kader van de ontwikkeling van het genre ook het debat met professionals en publiek.

Zes tijdelijke filmeducatiehubs

In het kader van de regeling Filmeducatiehubs hebben zes hubs projectsubsidie voor twee jaar van het Nederlands Filmfonds gekregen: van 1 juli 2021 tot 1 juli 2023. Het gaat om regionaal ingebedde organisaties, die activiteiten voor film- en beelddeducatie in hun gebied afstemmen en vraag en aanbod samenbrengen. Het doel is te zorgen dat meer kinderen in het primair en voortgezet onderwijs leren reflecteren op bewegend beeld en zelf ook ervaring opdoen met het creëren ervan. Het betreft de volgende stichtingen en werkgebieden die in totaliteit landsdekkend zijn: De Toneelschuur Haarlem – Noord-Holland; Filmhuis Den Haag – Zuid-Holland; Film- en Theatercentrum Plaza Futura Eindhoven – Zuid; Forum Groningen – Noord; Lux Nijmegen – Oost; Theater de Lieve Vrouw Amersfoort - Midden Nederland. Samen vormen zij het netwerk filmeducatie gecoördineerd door Eye Filmmuseum. Zie: www.filmeducatie.nl

Tweede digitaliseringsnoodzaak

Alle filmtheaters en bioscopen in Nederland zijn sinds 12 september 2012 voorzien van digitale projectieapparatuur. 506 van de toen in totaal 789 bioscoopdoeken in Nederland werden gedigitaliseerd door Cinema Digitaal. Drie bioscoopketens en enkele onafhankelijke theaters digitaliseerden zelfstandig. Tevoren was bekend dat de apparatuur na 10 jaar afgeschreven zou zijn. Dus nu anno 2022 is er sprake van een tweede digitaliseringsnoodzaak. De eerste keer was er sprake van bijdragen door de instellingen en de overheden. Nu zal dit ook het geval moeten zijn.

Arbeidsvoorwaarden ad hoc bepaald

Binnen de culturele sector is Fair Practice Code en met name de eerlijke beloning daarbinnen over het algemeen een aandachtspunt. Er is een speciale versie voor de audiovisuele sector, waarbij het met name gaat om een intentieverklaring door en voor professionals in de filmproductie. In de praktijk geldt echter het volgende. Bij de vertoning is de voorheen bestaande Cao voor het bioscoopbedrijf (eerder ook geldend voor filmtheaters) per 1 juli 2017 door de werkgevers opgezegd. Bij de productie is er geen Cao en ook geen honorariumrichtlijn. De minister van OCW wil dat met behulp van Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT) hierin verbetering komt.

13. Nachtcultuur: stimuleren of ontmoedigen?

In de coronaperiode lag het openbare nachtleven nagenoeg stil doordat de sluitingstijd van de horeca inclusief nachtclubs en discotheken, met uitzondering van de afhaalfunctie, door het Rijk was bepaald van 00.00 tot 06.00 uur. Een deel van de beleidsmakers en bevolking vond dit een geruststellende situatie: de nieuwe Alcoholwet per 1 juli jl. ademt deze geest. Een ander deel, zoals de gemeente Amsterdam in haar nota '[Toekomst van de nacht](#)' van 30 juni jl, keek echter reikhalzend uit naar de heropening.

Unieke nachtcultuur

De gemeente Amsterdam stelt dat haar nachtcultuur uniek is: van roemruchte underground feesten tot wereldberoemde festivals. Zij wil dit vasthouden en sterker maken. Daarom krijgen deze activiteiten voortaan ook expliciet aandacht in andere plannen rond kunst, openbare ruimte, verkeer, gezondheid, openbare orde en veiligheid met name voor vrouwen en lhbtqi+ personen. Het moet gaan om een breed palet aan (sub)culturen met diversiteit en inclusie. Nieuwe stromingen in de nachtcultuur groeien vaak door naar festivals, vooruitlopend op een nieuw evenementenbeleid gaat een commissie adviseren over de verdeling van de schaarse plekken. Er wordt gekeken naar de mogelijkheid voor ruimere vergunningen zodat (nacht)zaken 24 uur per dag open kunnen zijn.

De schaduwkanten

In de bovengenoemde nota en diverse reacties daarop wordt gewezen op de keerzijde van de nachtcultuur zoals overmatig middelengebruik, drugscriminaliteit en criminele ondermijning, discriminatie aan de deur van clubs, seksuele intimidatie op de dansvloer, of bedreigingen en geweld tegen gemarginaliseerde groepen. Daarnaast is er in een dichtbevolkte stad regelmatig wrijving tussen feestvierders en inwoners die rust willen. De Amsterdamse Kunstraad heeft de ambities inmiddels onderschreven. Hij wijst op de noodzaak van een integrale gemeentelijke aanpak o.a. gelet op (geluids)overlast en kostenstijgingen bij locaties. De gemeente richt zich op de oplossingen.

[De nacht heeft de toekomst - Gemeente Amsterdam](#)

Onderzoek 'De waarde van de kleine uurtjes'

Bureau Atlas Research (eerder Atlas voor Gemeenten) heeft in april 2021 een onderzoek over de nachtcultuur binnen Amsterdam in 2019 gepresenteerd. Als definitie geldt dat de activiteiten plaatsvinden tussen 22.00 en 06.00 uur: het betreft gebouwen die kunst en cultuur aanbieden én ontmoetingsplaatsen die voornamelijk een sociale functie vervullen zoals cafés en bars. Men komt uit op 541 'venues' met name in het centrum, waarvan 64 nachtclubs/muziekpodia en 67 met overige programmering. 131 culturele plekken betekent 1,5 per 10.000 inwoners, dezelfde verhouding als in Berlijn maar ruim 2 keer meer dan in Tokio of New York.

Banen en uitgaven bezoekers

De nachtlocaties leveren 5.000 banen op. Elk jaar komen ongeveer 1,5 miljoen bezoekers naar Amsterdam voor festivals, clubs en feesten. Zij geven samen zo'n € 1,25 miljard uit tijdens hun verblijf. Bij de nachtcultuur voor mensen van buiten de stad gaat het om € 63 miljoen welvaartswinst, daarnaast betreft het € 49 miljoen aan accijnzen en belastingen richting Rijk en om een bedrag aan toeristenbelasting en gemakkelikhedenretributie richting gemeente.

Andere financiële waarden

Naast de economische winst is er de gebruikswaarde, die alleen bij de eigen inwoners mag worden meegeteld, zoals de kosten voor reis en verblijf. Deze wordt geschat op jaarlijks ruim € 22 miljoen. Verder zijn mensen bereid meer te betalen voor een woning in de buurt van culturele voorzieningen: de optiewaarde. Deze is op basis van een ruwe niet complete schatting € 22,9 miljoen per jaar voor inwoners van Amsterdam en € 2,0 miljoen voor de omliggende gemeenten. Door de gemeente is overigens in haar beleidsreactie wel aangetekend dat de stijging van de huizenprijzen tot gentrificatie kan leiden, waardoor de stad te duur wordt voor diverse groepen: deze moet betaalbaar blijven.

Sociale waarde

De sociale waarde van de nachtcultuur bestaat bijvoorbeeld uit het bieden van ontmoetingsplaatsen waar creativiteit en kennis uitgewisseld kunnen worden, en waar groepen die zich overdag buitengesloten kunnen voelen, veilig hun identiteit kunnen ontdekken, vormen en uiten.

[De waarde van de kleine uurtjes - Atlas Research](#)

Nieuwe Alcoholwet juli 2021

Aan de andere kant van het positieve spectrum staat ook de Alcoholwet die op 1 juli jl. in werking is getreden ter vervanging van de Drank- en Horecawet. De nieuwe wet komt voort uit het Nationaal Preventieakkoord dat het kabinet in november 2018 met veel betrokken organisaties heeft gesloten. Het is gericht op een gezonder Nederland en bestrijdt roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik. Alcohol voor personen onder 18 jaar blijft wettelijk verboden, gemeenten kunnen deze leeftijd voor bepaalde locaties, gebieden en tijden zelfs op 21 jaar zetten. Zij moeten de verstrekking van alcohol in winkels en horeca en bij para commerciële organisaties zoals in sport en cultuur regelen in hun verordening. Nieuw is o.a. dat zij in geval van ernstige aantasting van de openbare orde, de leefomgeving of de volksgezondheid een alcoholoverlast gebied kunnen aanwijzen. Hiervoor kan het volgende bepaald worden: de verstrekking van zwak-alcoholhoudende drank vanuit bepaalde verkooppunten wordt verboden of beperkt, aanvragen voor een vergunning kunnen geweigerd worden en er kunnen specifieke verboden of beperkingen worden opgelegd, zoals het happy hours-verbod.

Gemeenten moeten verordeningen aanpassen

De lokale overheden moeten hun beleid voor het positioneren en gebruik van accommodaties en activiteiten meer dan ooit tegen het licht houden en hun verordeningen aanpassen. De nachtcultuur is een relevant onderdeel daarvan. Onder andere vanwege het geluid, zo schreven we vorige week schreven al over de gevolgen van de Omgevingswet per juli 2022. En ook vanwege het schenken van drank, dat vaak eraan gekoppeld is en waarvoor de nieuwe Alcoholwet per juli 2021 geldt. Gemeenten hebben de bepalingen over alcohol-verstrekking tot op heden veelal in hun Algemene Plaatselijke Verordening/APV opgenomen.

Enkele gemeentelijke voorbeelden

De gemeente Den Haag heeft de APV aangepast per 28 september jl.. Er zijn 3 categorieën horeca: dag; regulier; nacht in uitgaanskernen (voor terrassen aldaar zijn de bepalingen strenger). Zij hanteert voor de reguliere horeca sluitingstijden tussen 02.00 (weekend 02.30 uur) en 07.00 uur, er is ontheffing mogelijk tussen 02.00 en 04.00 uur (weekend 02.30 uur en 05.00 uur), ook zijn er 12 'herrie-dagen' mogelijk. De gemeente Leiden heeft vooruitlopend op de Omgevingswet sinds kort een geïntegreerde Verordening Fysieke Leefomgeving o.a. voor terrassen. Er is een Drank- en Horecaverordening voor niet- en zwak-alcoholische dranken. Daarnaast is er de APV, die geldt per 23 juli. De reguliere sluiting is van 00.00 tot 06.00 uur. Voor de nachthoreca in bepaalde gebieden geldt deze beperking niet, maar zij mogen geen bezoekers meer toelaten na

01.00 uur (week) of 02.00 uur (weekend). In de praktijk is overigens buiten roken door de bezoekers na die tijd ook niet meer mogelijk.

14. Musea en archieven brengen verleden en heden samen

In ons land zijn er volgens het CBS ruim 600 musea. Ongeveer 280 van hen worden door de gemeenten gesubsidieerd, terwijl de museale collectie vaak gemeentelijk eigendom is. De Erfgoedwet kent bepalingen die verhinderen dat lokale overheden (museale) objecten van landelijke betekenis in hun bezit zonder het oordeel van deskundigen verkopen of naar het buitenland overbrengen. Daarnaast zijn alle colleges van B&W op basis van de Archiefwet verplicht om gemeentelijke digitale of papieren documenten, die op basis van een door de minister van OCW vastgestelde Selectielijst onmisbaar zijn, te bewaren en onder te brengen in een gemeentelijk of regionaal archief. Deze beide wetten kunnen als een beperking van het autonome handelen worden beschouwd, maar de meeste gemeenten zien het als een kans om aan bewoners en toeristen de betekenis van het verleden voor het heden te tonen.

Gemeenten

Gemeenten geven volgens het CBS jaarlijks ongeveer € 237 miljoen directe subsidie aan de musea binnen hun grenzen. Daarnaast verstrekken zij vaak tegemoetkomingen in de huisvesting. De verzamelgebieden van deze instellingen kunnen zijn: kunst, geschiedenis, natuurlijke historie, wetenschap/techniek en volkenkunde. Gelet op het VNG-ringenmodel voor gemeentelijk cultuurbeleid zou er in de kleinere gemeenten in elk geval een oudheidkamer aanwezig moeten zijn. In middelgrote gemeenten gaat het om een cultuur- en/of natuurhistorisch museum. Voor grotere gemeenten boven 90.000 inwoners komt daar nog een museum voor moderne kunst bij. Historische archieven zijn overal wettelijk verplicht, gemeenten betalen jaarlijks € 75 miljoen hiervoor.

Provincies

Het museumbeleid van de provincies vertoont een gevarieerd beeld. Samen besteden zij per jaar € 47 miljoen hieraan. De meeste provinciale overheden bekostigen museumconsulenten, vaak ondergebracht bij een breder erfgoedhuis. Zij kunnen lokale instellingen en overheden ter plekke en digitaal ondersteunen:

<https://museumconsulenten.nl/>. Een aantal provinciale overheden subsidieert daarnaast eigen instellingen. Zo worden in Limburg drie musea met respectievelijk als thema's beeldende kunst, cultuurhistorie en wetenschap/techniek bekostigd. Ook Flevoland financiert meerdere musea. In Drenthe, Friesland, Overijssel, Noord-Brabant en Zeeland zijn er provinciale kernmusea. Voorts zijn er archieven in alle provincies, terwijl provinciale inspecteurs toezicht houden op de archiefzorg door gemeenten.

Rijk

Het Rijk heeft de verantwoordelijkheid genomen voor: het rijksarchief, een beperkt aantal rijksmusea, die inmiddels verzelfstandigd zijn, en enkele private museale collecties die aan de zorg van de rijksoverheid zijn toevertrouwd. Samen ongeveer 26 instellingen. Omdat de door het Rijk bekostigde instellingen voor het grootste deel in de randstad gevestigd zijn heeft de minister van OCW op voordracht van de provincies in de periode 2021-2024 aan 12 regionale musea verspreid over het land een bedrag van elk € 250.000, - per jaar verstrekt. Er zijn daarnaast enkele thematische musea die door andere bewindslieden worden bekostigd.

Rijkscultuurfonds en landelijke Kenniscentra

Het Mondriaan Fonds kan met behulp van rijkssubsidie ad hoc subsidies aan musea (en vaak ook archieven) verstrekken met name voor aankopen, collectiemobiliteit, innovatie in publieks- en presentatiefunctie en internationale samenwerking. Ten behoeve van de algemene ondersteuning van met name het collectiebeleid in

de musea fungeert de Rijkdienst voor het Cultureel Erfgoed, die ook een groot aantal kunstwerken van landelijke betekenis in beheer heeft. De archieven kunnen een beroep doen op het Nationaal Archief als kenniscentrum.

Kwaliteitsborging

De musea hebben o.a. in overleg met de gemeenten een eigen systeem met normen voor kwaliteitsborging ontwikkeld. Met als drie hoofdpijlers bedrijfsvoering, collectie en publiek. Instellingen die aan de criteria voldoen staan vermeld in het Museumregister. Voor de verantwoording over de kwaliteit van de gemeentelijke archieven zijn er door de VNG kritische prestatie indicatoren/KPI's ontwikkeld. Met als aandachtspunten adequate lokale regelingen, middelen en mensen, huisvesting, interne kwaliteitszorg en toezicht, ordening en duurzaamheid.

Collectie Nederland: onvervangbaar en onmisbaar

Op 7 maart jl. heeft een commissie met als voorzitter burgemeester van Haersma Buma van Leeuwarden onder auspiciën van de Raad voor Cultuur het advies 'Onvervangbaar & Onmisbaar – naar een dynamisch beschermingsmodel voor de Collectie Nederland' gepresenteerd. De 'Collectie Nederland' is een begrip dat al decennia bestaat. Het is volgens de commissie geen fysiek af te bakenen verzameling cultuurgoederen, maar een cultureel concept dat altijd in ontwikkeling is: 'De Collectie Nederland geeft een dynamisch beeld van de rijkdom, complexiteit en diversiteit van het Nederlandse roerend cultureel erfgoed en fungeert daarmee als een spiegel en drager van de Nederlandse (tijdgebonden) identiteit in al haar verscheidenheid.' Gemeenten moeten sinds medio 2016 op basis van de Erfgoedwet het verkopen van hun cultuurgoederen openbaar bekend maken en in bijzondere gevallen door deskundigen laten toetsen. De adviescommissie wil dat de wettelijke bepalingen een stap verder gaan. Zij bepleit een systeem met uitvoervergunningen en een vaste Commissie Collectie Nederland die bij het voornemen door een particuliere of publieke eigenaar tot uitvoer van een object de onvervangbaarheid en onmisbaarheid voor ons land toetst.

Maatschappelijke waarden en ontwikkelingen

De Museumvereniging benoemt vijf maatschappelijke waarden bij haar leden, die lokale overheden over het algemeen eveneens onderkennen, ook voor de archieven: collectie, educatie, verbinding, beleving en economie. De musea en archieven kunnen functioneren als een lokale of regionale standalone voorziening. Diverse gemeentebestuurders zoeken echter naar verbindingen tussen instellingen met name om 'het verhaal en de identiteit' van hun gebied te verbreden en om meer bezoekers te trekken van binnen en buiten de gemeente. Dit kan gaan om clusters van een aantal musea of regionale historische centra met diverse archieven. Maar ook om een mengeling zoals bij Coda Apeldoorn, het Groninger Forum, Rozet Arnhem of de Domijnen in Sittard-Geleen. In kleinere gemeenten is er vaak sprake van het onderbrengen van meerdere functies in zogeheten kulturhusen.

Grote coronagevolgen

Het aantal museumbezoeken is in 2020 als gevolg van corona met 60% gedaald naar 13,2 miljoen. Een jaar eerder was dat nog 33 miljoen. Voor 2021 wordt een nog verdere achteruitgang naar 9,7 miljoen verwacht. De daling van het buitenlands bezoek was zelfs 82%: van 10 miljoen in 2019 naar 1,8 miljoen in 2020. Hoofdoorzaken van de dalingen zijn de verplichte sluitingen, de beperkingen van het aantal mensen in een museum en de krimp van het toerisme.

In december 2021 schreven de musea een brief om steun aan de gemeenten, omdat zij verwachten dat ook in 2022 de coronagevolgen nog merkbaar zullen met als raming 55% minder gasten dan in 2019. Zij melden dat zij met behulp van gemeentelijke bijdragen zelf kunnen blijven bijdragen aan de regio. Door bezoekers te trekken, die ook buiten het museum geld besteden in winkels en horeca. Bovendien wordt een gemeente met een museum als prettiger vestigingsplaats gezien. Musea zijn van belang voor de sociale cohesie: er zijn alleen al 28.000 vrijwilligers aldaar actief. En vanzelfsprekend tonen de instellingen hun waarde door hun inhoud: met

erfgoed dat van iedereen is vertellen zij de steeds veranderende verhalen van Nederland. Of het nu gaat om kunst, geschiedenis, wetenschap of een ander onderwerp.

15. Erfgoed als kern van de leefomgeving

Erfgoed wordt internationaal gezien als de ziel van de culturele economie. '[De culturele stad](#)', gemaakt in opdracht van de VNG, bestempelt het daarom als de kern van de leefomgeving. De gemeentelijke inzet kan volgens deze publicatie variëren van het louter voldoen aan wettelijke verplichtingen tot het voeren van een driesterrenbeleid. Alle overheden hebben bevoegdheden in deze sector. Zij kunnen (archeologische) monumenten aanwijzen en beschermende bepalingen hiervoor maken. Het Rijk doet dat op basis van de Erfgoedwet. Door de provincies en gemeenten gebeurt dat als uitvloeisel van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Vanaf 2023 geldt de Omgevingswet als grondslag in totaliteit voor de medeoverheden en ten aanzien van de stads- en dorpsgezichten ook voor het Rijk.

Overall is waardevol erfgoed

Er zijn bijna 62.000 gebouwde rijksmonumenten (waarvan er 10 tot het werelderfgoed behoren) en naar schatting 56.000 gemeentelijke. Alleen Noord-Holland en Drenthe kennen provinciale monumenten. Van de rijksmonumenten bevinden de meeste zich in Noord-Holland (14.000) en Zuid-Holland (9.000). Ongeveer de helft van alle gebouwde rijksmonumenten, dus 31.000, behoort tot de categorie 'woningen en woningbouwcomplexen'. Dit is 0,4 % van het totale aantal van 7,9 miljoen woonruimten in ons land. Bij de categorie 'boerderijen, molens en bedrijven' gaat het om 10.000 en die van 'kastelen, landhuizen en parken' betreft 5.600 objecten. Voorts heeft het Rijk 1.460 archeologische monumenten plus 473 stads- en dorpsgezichten als beschermd aangewezen. Zie ook www.erfgoedmonitor.nl

Stimulans 'Erfgoed telt': ook nog bij het nieuwe kabinet?

Het kabinet Rutte III heeft onder het motto 'Erfgoed telt' de (archeologische) monumenten ondersteund met een grotendeels eenmalig extra bedrag van € 325 miljoen. De nadruk lag op instandhouding en herbestemming, de leefomgeving en de verbindende kracht van erfgoed. In het oog sprongen de financiële regeling voor grote monumenten/kanjers en de speciale programma's voor religieus erfgoed en verduurzaming. Veel maatregelen vergen echter een termijn langer dan vier jaar. In het nieuwe Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' wordt enerzijds € 170 miljoen extra per jaar uitgetrokken voor de culturele en creatieve sector. Maar anderzijds komen de woorden erfgoed, monumenten en archeologie hier niet in voor. Dat is niet geruststellend.

Structurele financiële rijksmiddelen

Diverse andere financiële rijksmiddelen zijn structureel beschikbaar. Bij de woonhuismonumenten is de fiscale regeling per 2020 vervangen door een subsidie voor onderhoud en restauratie. De vrees van gemeenten en vele anderen was dat de financiële rompslomp vanwege het moeten aanvragen en afrekenen van deze subsidie zou leiden tot terughoudendheid bij de particuliere eigenaren. Daardoor zouden er achterstallig onderhoud en vervallen woningen in de steden en dorpen komen. Er is inderdaad subsidiegeld overgebleven, op dit moment is het echter nog onbekend waarom dat zo is. Bij de niet-woonhuizen komen de subsidie-verzoeken voor onderhoud, die moet worden aangevraagd op basis van een zesjarenplan, vaak van organisaties met een behorende functie. Deze subsidie is de laatste twee jaar ontoereikend. Ook de provinciale subsidie voor de restauratie van dergelijke monumenten is niet altijd voldoende. Indien men een gebouw wil herbestemmen dan is er rijksgeld beschikbaar voor planvorming en noodmaatregelen om verval te voorkomen. Er bestaat ook de mogelijkheid om voor alle type monumenten tegen lage rente leningen ten behoeve van restaureren, verduurzamen en herbestemmen aan te vragen bij het Nationaal Restauratiefonds, dat grotendeels met rijksgeld is gevormd.

Rijk terughoudend bij nieuwe aanwijzingen

Het Rijk voert op dit moment een terughoudend beleid ten aanzien van nieuwe aanwijzingen. Dit gebeurt niet langer ad hoc, maar gelet op bepaalde thema's. Op 23 februari jl. is het voormalige hoofdkantoor van Philips in Eindhoven aangewezen als het laatste rijksmonument van het thema Wederopbouw 1940-1965. In totaal gaat het om 189 objecten en gebouwen in deze periode zoals kantoren, stations, scholen, kerken, kloosters, bruggen, parken en begraafplaatsen. Er zijn door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voorts verkenningen gedaan naar: erfgoed van de periode 1965-1990, herinneringserfgoed, militair erfgoed en archeologie. De follow-up is nog onbekend. Voordat er een aanwijzing tot (archeologisch) monument plaatsvindt wordt het college van burgemeester en wethouders om advies gevraagd en bij objecten buiten de bebouwde kom ook gedeputeerde staten.

Nieuwe wettelijke positie stads- en dorpsgezichten

De wettelijke positie van de beschermde stads- en dorpsgezichten verandert. Zij worden vanaf 2023 niet meer aangewezen door het Rijk. Maar als de rijksoverheid het nodig acht dan kan zij op basis van de Omgevingswet een instructie geven aan de gemeente gericht op de status van een bepaald gebied als beschermd gezicht. Voor bestaande stads- en dorpsgezichten geldt zo'n instructie meteen.

Gemeentelijke (archeologische) monumenten in Omgevingswet

Indien lokale overheden op basis van hun erfgoedverordening gebouwen als gemeentelijk monument aanwijzen, dan kunnen zij daaraan op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht beschermende bepalingen verbinden. Ditzelfde geldt voor het aanwijzen van gebieden als archeologisch beschermd. Het laatste kan ook via een bestemmingsplan op basis van de Wet ruimtelijke ordening. Dit alles moeten vanaf volgend jaar gebeuren in een omgevingsplan in het kader van de Omgevingswet. Hiervoor geldt echter een overgangstermijn tot eind 2029 behalve voor de monumentenadviescommissie en het archeologische onderzoek. Deze twee aspecten moeten meteen conform de Omgevingswet geregeld worden. De VNG heeft daarvoor modellen beschikbaar.

Voorstel tot verbetering provinciale inspectie op gemeenten

Gemeenten zijn de vergunningverleners voor alle door henzelf aangewezen monumenten en voor gebouwde rijksmonumenten. Zij worden dat per 2023 ook voor de archeologische rijksmonumenten bij een zogeheten meervoudige aanvraag. De wijze waarop gemeenten met deze taak omgaan wordt gecontroleerd door de provincies op basis van het zogeheten generiek interbestuurlijk toezicht (IBT). De landelijke Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed houdt slechts toezicht op het functioneren van het systeem. Gelet daarop en in het kader van de evaluatie van de Erfgoedwet heeft ze in maart 2021 een onderzoek laten verschijnen met als titel 'Een lappendeken. Zicht op toezicht door provincies.' Het provinciale toezicht blijkt summier ingericht. Twee provincies geven, buiten de behandeling van burgermeldingen, geen enkele invulling eraan. Bij overige tien provincies gaat het wekelijks om gemiddeld twee tot drie uur. Ter verbetering wordt er thans door de overheden gewerkt aan een gemeenschappelijk toezichtkader erfgoed. Voorts publiceert de Inspectie elke twee jaar een monitor over de gemeentelijke zorg voor monumenten en archeologie. Hierbij komen aspecten aan de orde als: beleid, uitvoering, toezicht en handhaving door gemeenten. In 2021 zijn deze naast de gebruikelijke publicatie ook voor het eerst in een databank opgenomen. [Monitor over de gemeentelijke monumentenzorg](#)

Advies Raad voor Cultuur over archeologiebeleid lokale overheden

Gelet op de evaluatie van de Erfgoedwet heeft de Raad voor Cultuur op 10 februari jl. zijn advies 'Archeologie bij de tijd. Aanbevelingen voor aanpassingen.' uitgebracht. De decentralisatie en marktwerking hebben veel goeds opgeleverd volgens de Raad. Maar er zijn per gemeente grote verschillen in bescherming van en voorlichting over archeologie. Verder staat de kwaliteit van het lokale archeologische onderzoek, ook door toedoen van de gemeenten, onder druk vanwege een voortschrijdende tariefdaling en scherpe concurrentie tussen de

archeologiebedrijven. Elke gemeente zou over meer rijks geld moeten kunnen beschikken en zelf, of in regionaal verband, over een eigen archeoloog, zo adviseert de Raad. De verschillende petten van de gemeenten – beleidsmaker, gebiedsontwikkelaar, vergunningverlener incl. toezichthouder plus vaak ook het zijn van eigenaar en het doen van opgravingen - dienen beter onderscheiden te worden. Bovendien zou er in elke provincie een beleidscommissie archeologie ingesteld moeten worden met zowel een adviserende als een toezichthoudende taak. De Raad wijst op de slechte arbeidsmarktpositie van archeologen en adviseert om naast de bestaande certificering ook een cao voor de opgravings-bedrijven in te voeren. Het publiek moet meer betrokken worden bij het lokale onderzoek en vernieuwend wetenschappelijk onderzoek ondersteund door een landelijk centrum is nodig.

16. Oproep: breng de culturele basis op orde in elke gemeente

De Raad voor Cultuur heeft op 10 maart 2022 zijn advies '[De culturele basis op orde. Kunst, erfgoed en media voor iedereen, in elke gemeente, overal in Nederland](#)' gepresenteerd. Het is aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen aangeboden aan de VNG en belicht in het weekblad van deze organisatie. Dus alle nieuwe lokale bestuurders en het culturele veld zijn op de hoogte gesteld van de aanbevelingen. Bij de verkiezingen hebben de lokale onafhankelijke niet landelijk gebonden partijen grote winst geboekt. De vraag is wat dit betekent voor de culturele subsidiëring.

Het belang van cultuur

Cultuur is volgens de Raad voor Cultuur van onschatbaar belang. Hij deelt de visie van het kabinet dat de verbindende, inspirerende en prikkelende kracht ervan mensen bij elkaar brengt, uitdaagt en nieuwe perspectieven biedt. Dit zagen we in de coronacrisis steeds opnieuw bevestigd. Inwoners van Nederland misten hun zangkoor, muzieklus of slam poetry night, hun bezoek aan openbare bibliotheken, exposities, shows en festivals, hun (vrijwilligers)werk in de culturele of erfgoedsector. Bij het wegvallen van deze vrijetijdsbesteding en expressiemogelijkheden raakten velen geïsoleerd, eenzaam of verveeld. Het grotere 'samen', dat mensen verbindt en gemeenschappen smeedt, dat het onderlinge begrip vergroot en debat stimuleert, staat onder druk. De samenleving heeft meer dan ooit behoefte aan gemeenschappelijke grond. Juist kunst, erfgoed en media spelen daarin een rol van betekenis.

De financiële problemen binnen het veld

Hoewel gemeenten hun uitgaven aan cultuur en media na eerdere noodzakelijke bezuinigingen sinds 2017 op peil houden ziet de Raad toch een aantal financiële problemen binnen het veld. Het bedrag per inwoner varieert sterk: van € 12 in kleinere gemeenten tot € 245 in grotere. In de grotere gemeenten gaat echter veel geld naar professionele voorzieningen. Dus over de hele linie is het financieel lastig voor de openbare bibliotheken, amateurkunstverenigingen, lokale omroepen en nieuwe cultuurvormen. Door krappe gemeentelijke subsidiebudgetten is de betaling aan werkenden vaak onder de hedendaagse normen voor eerlijke betaling. De instellingen kunnen financieel niet meedoen met nieuwe economische, maatschappelijke en technologische ontwikkelingen. Er is onvoldoende geld voor het behoud van erfgoed zoals monumentale gebouwen en traditionele uitingen.

Na corona nú investeren in basisvoorzieningen

De Raad constateert dat de coronasteun onvoldoende terecht is gekomen bij amateurkunst, cultuureducatie, lokale media en de vele freelancers in de sector, waardoor uitstroom van werkenden en sluiting van organisaties dreigen. Het weefsel was vaak al dun en wordt nog dunner. De Raad vindt dit een grote zorg. Culturele en maatschappelijke ontplooiing plus vrijetijdsbesteding zijn in ons land immers een basisrecht. In de Nederlandse Grondwet (artikel 22) is vastgelegd dat de overheid hier voorwaarden voor dient te scheppen. Dat betekent in de ogen van de Raad dat een aantal basisfaciliteiten op het vlak van amateurkunst, cultuur(educatie) in en rond de scholen, openbare bibliotheken en lokale media (zie het [advies](#) van de Raad) voor iedere Nederlander beschikbaar moet zijn. Dit in relatie met erfgoed zoals archeologie, monumenten en volkscultuur plus in veel (vooral grotere) gemeenten ook met andere cultuurinstellingen van professionals. Een gemeente kan ten behoeve van dit alles samenwerken met buurgemeenten.

Tips voor lokaal te maken afwegingen

In het maken van afwegingen over welke kunst, erfgoed en media in welke mate te financieren, dienen gemeenten volgens de Raad het hele culturele ecosysteem in ogenschouw te nemen. De vraag 'wat kan de gemeente betekenen voor het culturele veld' kan daarbij niet los worden gezien van de vraag 'wat betekent het culturele veld voor de gemeente en haar inwoners?' De Raad benadrukt ter afsluiting nogmaals dat deze sectoren in de huidige moeilijke tijd voor alle inwoners van Nederland van het allergrootste belang zijn.

Kennispunt en Platform onafhankelijke lokale politieke partijen

36% van de gemeenteraadszetels wordt na de verkiezingen van 16 maart jl. ingenomen door zogeheten onafhankelijke lokale politieke partijen. Een landelijk Kennispunt ondersteunt hen. In het dossier cultuur van deze organisatie wordt o.a. gemeld dat de gemeente wettelijk verantwoordelijk is voor een bibliotheekvoorziening en lokaal erfgoed. Daarnaast kan een lokale overheid zelf kiezen hoe zij bewoners op andere manieren met kunst en cultuur laat kennismaken, bijvoorbeeld via theater, tentoonstellingen en cultuureducatie. Er wordt gesteld dat veel gemeenten vinden dat culturele voorzieningen de aantrekkelijkheid als woonplaats vergroten. Culturele activiteiten kunnen tevens positief bijdragen aan de ontwikkeling en het welzijn van jongeren. Bij dit alles kan het gaan om structurele subsidies aan lokale instellingen, maar ook om bijvoorbeeld een subsidieregeling voor evenementen. Aanvullend kan de gemeente gelden beschikbaar stellen om makers te financieren.

Daarnaast bestaat Onafhankelijke Politiek Nederland als platform van provinciale partijen die op hun beurt weer een aantal lokale partijen ondersteunen. Men gaat uit van de kracht van de regio, inclusiviteit en solidariteit. In de gekozen thema's en de halfjaarlijkse publicaties over specifieke onderwerpen met behulp van externe onderzoeksbureaus is cultuur geen expliciet aandachtspunt.

Echt voor Barendrecht

Lokale partijen hebben allerlei soorten, maten en opvattingen. Het meeste opzien heeft Echt voor Barendrecht gebaard, die op 16 maart jl. 20 van de 29 gemeenteraadszetels binnenhaalde. Men heeft een tienpuntenplan, één daarvan handelt over cultuur. Het zou een voorbeeld voor andere lokale partijen kunnen zijn. De partij wil een historisch gebouw met architectuur uit de Wederopbouwperiode dat eerder een school en culturele ontmoetingsruimte was, als gemeentelijk monument aanwijzen terwijl andere partijen het willen platgooien. Na renovatie kan het accommodatie bieden aan belangrijke sociaal-maatschappelijke en culturele partners zoals de harmonievereniging plus de stichtingen KunstCreatiefBarendrecht (beeldend/creatief) en CultuurLocaal (muziek/dans/drama).

